

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Monika Jelínková

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Anežka Česká v paměti středověku a současnosti
Monika Jelínková**

**Bakalářská práce
2012**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika Jelínková**
Osobní číslo: **H09542**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Anežka Česká v paměti středověku a současnosti**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka srovná zájem, se kterým přistupovali lidé středověkého období k osobě Anežky Přemyslovny, se zájmem, kterému se tato česká světice těší u současné veřejnosti. Jejím předmětem zájmu budou tedy středověké prameny vypovídající o Anežčině úctě, stejně jako současné zprávy o anežské úctě či výzkumech jejího hrobu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Mikulka, Jaromír, 1923-2009 *Anežka Přemyslovna* / Praha: Melantrich, 1988.
Janusová, Jana, 1941-1998 *Ženy kolem českých knížat a králů. [1. díl]* / Ostrava:
Amosium servis, 1991. ISBN: 80-85498-00-6. Kybal, Vlastimil, *Svatá Anežka
Česká: historický obraz ze 13. století* / Brno: L. Marek, 2001. ISBN:
80-86263-14-2. Soukupová, Helena, 1970- *Anežský klášter v Praze* / Praha:
Odeon, 1989. ISBN: 80-207-0046-3. *Církev, žena a společnost ve středověku
(2009 : Hradec Králové, Česko): sv. Anežka Česká a její doba* Ústí nad Orlicí:
Oftis spolu s Biskupstvím královéhradeckým Diecézním teologickým institutem
za podpory FF UHK, 2010. ISBN: 978-80-7405-082-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Kateřina Čadková**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 24

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou vedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména skutečnosti, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 11. 2012

.....
Monika Jelínková

Poděkovat chci především vedoucí mé práce, Mgr. Kateřině Čadkové, Ph.D., za její cenné rady, podnětné připomínky a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat pracovnícím Krajské knihovny v Pardubicích za vstřícnost při poskytování literatury a pramenů. Poslední, ale neméně důležitá, slova díky patří rodičům, spolužákům a přátelům za vytrvalou podporu.

Anotace

Tématem bakalářské práce je sv. Anežka Česká a její úcta ve středověku a v současnosti. V úvodu práce je pojednáno o pramenech a literatuře, z které je v práci čerpáno. Poté je představena Anežka jako skutečná historická osobnost a zároveň svatý vzor. Následující práce je rozdělena na dvě části, které jsou zkoumány, a to středověk a současnost. V první části jsou posuzovány Anežčiny zázraky s nimi související rozvoj jejího kultu v podobě žádostí o její svatořečení. Následuje kapitola, která obě části pojí úctou Anežky v novověku a její beatifikací. Druhá část práce se věnuje podobě Anežky v současných dějinách. Počíná snahami o kanonizaci, procesem samotným a je završena představením Anežky, jak je viděna očima dnešního člověka. V závěru práce je srovnán Anežčin středověký vzor se současnou podobou Anežky.

Klíčová slova

sv. Anežka Česká - svatí - zázraky - svatořečení - kult - středověk a současnost

Title

Agnes of Bohemia in the Memory of the Middle Ages and the Present Time

Annotation

The theme of this bachelor work is Agnes of Bohemia and her veneration of her cult in the Middle Ages and the Present Time. The sources and literature from which were draw in the thesis are discussed in the prologue of the work. Thereafter is introduced Agnes as a real historical personality and saint model. The folowing work is divided into two parts - the Medieval Ages and the Present Time, which are further researched. The miracles of Agnes are judged in the first part and with them also related development of her cult in the form of aplication of her beatification. Second part is dedicated to the image of Agnes in contemporary history. It starts with pursuit of canonization, continues with process itself and it is closed by introduction of Agnes how she is seen through the eyes of modern man. Saint medieval model of Agnes and the present form are compared in the conclusion of the thesis.

Keywords

Agnes of Bohemia - Saints - miracles - canonization - the cult - the Middle Ages and the Present Time

OBSAH

ÚVOD	1
1. ŽIVOT A SMRT SV. ANEŽKY ČESKÉ.....	4
2. STŘEDOVĚKÁ ÚCTA.....	17
2.1 Zázraky sv. Anežky.....	17
2.2 Anežčiny ostatky	23
2.3 Kult sv. Anežky	24
3. ANEŽKA MEZI STŘEDOVĚKEM A SOUČASNOSTÍ.....	29
3.1. Beatifikace.....	30
4. ÚCTA V SOUČASNÝCH DĚJINÁCH	32
4.1. Cesta ke svatořečení	32
4.1.1. Nalezení relikvie	34
4.1.2. Pozice o ctnostech.....	35
4.2. Kanonizace	37
4.3. Sametová revoluce - zázrak Anežky?	40
4.4. Anežka jak ji známe dnes	42
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	48
RESUMÉ	52

ÚVOD

Hlavní postavou této práce je svatá Anežka Česká, někdy nazývaná Anežka Přemyslovna. Patronka českých zemí a českého národa. Cílem této práce bude porovnat úctu této svěťice ve středověku s úctou, jaké se těší dnes. Práci jako takovou rozdělím na dvě stěžejní části - středověk, od Anežčiny smrti až do konce patnáctého století, a současnost, od dvacátého století po dnešní dobu.

V první kapitole práce poskytnu přehled jejího života na základě legendy. V této kapitole nepůjde o rozbor hagiografie k Anežce. Základním zdrojem bude nejstarší legenda, kterou v roce 1896 objevil v Miláně Achille Ratti, pracovník Abrosiánské knihovny, který o ní publikoval první zprávy. Legenda se dnes nazývá podle místa nalezení milánská legenda nebo je také nazývána podle jejích počátečních slov *Candor lucis eterne*. Tuto legendu napsal v první polovině 14. století neznámý minorita jako přílohu k první žádosti o Anežčino svatořečení. Součástí této legendy je seznam zázraků vykonaných na Anežčinu přimluvu a čtyři listy svaté Kláry zaslané Anežce, které ale nejsou datovány. Kritickým a věcným rozbořem legendy se již zabýval Jan Kapistrán Vyskočil v knize *Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry* v roce 1932. Tuto edici legendy použiji jako základní pramen v poznání Anežčina života.

Legenda sice bude základním zdrojem, ale ne jediným. V dnešní době existuje již řada prací zabývajících se životem Anežky, české princezny z královského rodu. Každý z autorů na Anežku nahlíží jiným způsobem, někteří se nechají unést legendou, jiní se naopak snaží legendu opravovat. Historici se v mnohých otázkách jejího života neshodují a to především v datacích. Druhým pramenem, na kterém chci stavět tuto kapitolu, bude *Řehole svaté Kláry*, kterou v edici vydal Jiří Bonaventura Štivar v rámci *Františkánských pramenů*. Srovnám Kláru jako první klarisku a autorku řeholních pravidel s Anežkou, která byla její následovnicí a podle těchto pravidel měla žít. Pokusím se tedy vystihnout hlavní rysy Anežčina života, nejenom jako skutečné historické osobnosti, ale především jako svatého vzoru.

Po této úvodní kapitole se budu věnovat Anežce, svěťici středověku, která se však v té době svého svatořečení nedočkala. Prvním tématem budou zázraky. Na základě seznamu, který je součástí milánské legendy se pokusím vypracovat přehled zázraků, o které byla Anežka žádána za svého života a hlavně posmrtně. Zároveň se zázraky neopomenou ani její vidění a zvláštní znamení svatosti. Poté pozornost zaměřím na nakládání s Anežčinými ostatky, protože prostřednictvím nich se konaly některé ze zázraků. Na zájmu o Anežčino tělo

a její relikvie se pokusím ukázat velikost a sílu kultu a hlavně jeho rozvinutí bezprostředně po její smrti. V poslední podkapitole věnované středověké úctě se budu věnovat pokusům o její svatořečení. Zde se budu kromě legendy opírat i o *Zbraslavskou kroniku* Petra Žitavského a *kroniku Jana Marignoly*, kteří jako současníci zaznamenali tyto snahy. Ani jeden z pokusů se nezdařil, ale vypovídají o neutuchající úctě. Jsou důkazem toho, že na Anežku se nikdy v průběhu let i staletí nezapomnělo a nikdy se nepochybovalo o její svatosti.

Následovat bude pojednání o jejím blahořečení. Blahořečena byla v devatenáctém století, ačkoliv ještě před tím v osmnáctém století podával žádost o svatořečení císař Leopold I., ale ani ten neuspěl. Tuto část vývoje Anežčina kultu není možné vynechat, i když nespadá ani do středověku ani do současnosti. Blahořečení Anežky bylo ve své době velice významnou událostí. Po letech žádostí, které téměř nepřetržitě v řádu desetiletí proudily do Říma, bylo její blahořečení prvním malým vítězstvím a prvním stupínkem k touženému cíli. Z dnešního pohledu již tento akt blahořečení zastínilo konečné svatořečení, ale podle mého názoru není možné ho vynechat.

Druhá část práce, kde se budu věnovat Anežce z pohledu dějin současnosti, začne cestou ke svatořečení. Zde uvedu přehled snah o svatořečení Anežky od poloviny dvacátého století. Bude se jednat pouze o stručný a věcný přehled, protože se nejedná stěžejní část této kapitoly.

Hlavní zájem budu směřovat na samotný kanonizační proces. První V první řadě se zaměřím na otázku ostatků. V této době byl totiž nalezen tehdy jediný známý ostatek a jeho část byla převezena do Prahy. Role tohoto ostatku je důležitá pro budoucí slavnostní obřad v Římě. Ostatním dnes známým ostatkům Anežky a otázce jejich svatosti se budu věnovat až v úplném závěru kapitoly v souvislosti se zájmem dnešních médií o Anežku.

Dále se budu věnovat vypracování a obsahu tzv. Pozici o ctnostech. Jedná se o soubor dokumentů, v němž jsou uvedeny důkazy svatosti, historické doklady existence kultu a dokumentace zázraku, na jehož základě byla svatořečena. Tato pozice je výsledkem šetření, které má prokázat skutečnou svatost, aby nedošlo ke svatořečení neoprávněně. Toto šetření bývá velice důkladné, protože svatořečení je na rozdíl od blahořečení nezrušitelné. Součástí pozice je krátký životopis, ve kterém má je svatá představena a vyzdvihován je ctnostný život. Za zázrak se považuje přednostně náhlé a vymodlené uzdravení. Musí se prokázat, že nemocný se dostupnými lékařskými metodami nemohl uzdravit, tedy skutečně umíral. Dále je nutné doložit, jak bylo o zázrak žádáno. Hlavním zdrojem jsou výpovědi očitých svědků a lékařů pod přísahou, že uzdravení bylo skutečně zázračné. Tuto pozici zpracoval v díle *Zázraky ke kanonizaci českých světců* Jaroslav Němec.

Poté již přistoupím k samotné kanonizaci. Anežka byla svatořečena v době, kdy v Československu vládl totalitní režim, ale také v době, kdy již docházelo k jeho pomalému, ale jistému konci. Nejprve shrnu, jak samotné svatořečení v Římě probíhalo a jak se k němu postavil komunistický režim. Poté se zaměřím na dobové výpovědi a to především z tisku. Zde mi budou podkladem noviny, jako je *Rudé právo*, *Katolické noviny* a jiné zdroje, včetně internetu, kde jsou zaznamenány výpovědi účastníků svatořečení v Římě. Pokusím se postihnout atmosféru, kterou lidé cítili ve společnosti a jak viděli v té době Anežku. Její svatořečení sice vzešlo z církevních kruhů, ale zájem o ni vzrostl natolik, že ji dnes zná bez nadsázky i malé dítě a jedná se tak o velice populární českou světici. K jejímu zpopularizování došlo právě v letech 1988 a 1989.

Bezprostředně na to bude navazovat kapitola, kde se budu zabývat myšlenkou, že Sametová revoluce, která následovala několik dní po Římském svatořečení, byla zázrakem sv. Anežky. Tato myšlenka pochází z dobového tisku, pár dní po revoluci. Pravděpodobně to souvisí s proroctvím, které o Anežce bylo zaznamenáno v období baroka Bohuslavem Balbínem, a to, že „...*klid se do Čech vrátí teprve tehdy, až bude nalezeno tělo svaté Anežky*.“¹ Toto proroctví však bylo časem upraveno, aby odpovídalo situaci, v níž český národ potřeboval naději.

Na konci práce se dostanu až do dnešních dnů. Pokusím se ukázat Anežku dneška, na příkladech jejího nejčastějšího vyobrazení, s kterým se setkáváme denně, které vidáme v médiích nebo jak si ji pamatujeme. Konkrétně se poté zaměřím na loňský rok, který byl vyhlášen „rokem Anežky“. V loňském roce jsme totiž slavili osmisté výročí narození sv. Anežky a v souvislosti s tím proběhlo mnoho akcí. Asi největší byla výstava Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice, kterou pořádala Národní Galerie v autentických prostorách Anežského kláštera. Účelem nebude podat reportáž o tom, jak výstava vypadala, ale pokusit se rámcově shrnout, jak zde byla Anežka představena široké veřejnosti a v jakých souvislostech.

Přínosem této práce bude závěrečné porovnání Anežčina kultu. Vytyčení rozdílů jejího svatého vzoru vytvořeného ve středověku a vzoru, který se ustálil v současných dějinách.

¹ BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica regni Bohemiae, Liber IV.*, Praha: Typis Georgii Czernoch, 1682. Str. 65.

1. ŽIVOT A SMRT SV. ANEŽKY ČESKÉ

Popis Anežčina života a svatého vzoru není jednoduchý, mnohé nám nastiňuje legenda, ale zároveň ne vždy je možné se legendy držet jako faktu.

Anežčin životopis se dá rozdělit do několika kapitol, což ostatně učinil i autor legendy. Anežka se narodila jako princezna z královské rodiny Přemyslovců, byla vychovávána ve dvou klášterech a později i ve Vídni jako budoucí manželka císařova syna. Veškeré zasnuby byly z důvodů smrti snoubence, mocenských intrik a politických zájmů zrušeny. Nakonec se Anežka mění z princezny vhodné k výhodnému zasnoubení v zakladatelku kláštera, špitálu a špitálního bratrstva a prostou, z vlastní vůle chudou, řeholnici. Je tak známa jako pečovatelka o chudé a nemocné, jako následovnice sv. Františka a přítelkyně sv. Kláry. V této druhé části svého života vystupuje i jako smířitelka rodinných svárů, rádkyně českých králů a zázraky konající žena. Nakonec Anežka umírá již s převelikou úctou.

Anežka a její rodina

Anežka je nejmladší dcerou českého krále Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské². Narodila se jako poslední z devíti dětí. Přesné datum jejího narození není spolehlivě určeno. Obecně známý je rok 1211³. V některých pramenech je uváděno datum narození okolo 20. ledna⁴, ale jediným podkladem k tomuto datu je svátek sv. Anežky Římské 21. ledna, po níž údajně Anežka dostala své jméno. Je to ale jen symbolická datace, 20. ledna je předvečer (vigilie) svátku sv. Anežky Římské.⁵

Anežka jako snoubenka

Již ve třech letech byla zasnoubena synovi slezského knížete Jindřicha Bradatého a jeho manželky Hedviky. Byla proto poslána na výchovu do kláštera ve slezské Třebnici. Hedvika, která byla později prohlášena za svatou, byla tetou Anežky a ona spolu se svým manželem Jindřichem Bradatým tento klášter pro cisterciáčky založila v roce 1202.⁶ Legenda popisuje, jak Anežka přišla do kláštera a jak zbožně se zde chovala: „... v klášteře, jenž sluje

² VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, Praha 1932, str. 101.

³ *Tamtéž* str. 14. Někde je uváděn rok narození 1205 nebo 1206, například BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká, Řím: Křesťanská akademie 1974, str. 5. - 20.* Novější autoři se převážně shodují na roku 1211. Výjimkou je KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká, Brno 2001, str. 264*, který se přiklání k roku 1208 na základě kroniky Přibíka Pulkavy a milánské legendy sv. Anežky, kde srovnává věk Anežky při různých událostech uvedený v legendě se stejnými událostmi datovanými jinde.

⁴ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna, Praha 1988, str. 14.*

⁵ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká, Řím 1974, str. 5. - 20.*

⁶ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká, Řím 1974, str. 17.* K tomu dále KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká, Brno 2001, str. 30 - 35.*

*Třebenice, s poctivostí byla přijata, kdy nejprve z úst dcery svaté Hedviky učenlivým srdcem přijala základy víry a mravů a tamtéž zůstávajíc, ač ještě byla dítětem, přece nic dětského v chování neměla, nýbrž spíše tehdy, když klášterní paní šly do choru k modlitbě hodin, sama před obrazy Krista a slavné Panny modlitbu Páně a pozdravení andělské na kolenou častěji opakujíc, Kristu i jeho panenské Matce je zbožně obětovala, povzbuzujíc své družky častými hovory k podobnému jednání.*⁷ Pak ale její snoubenec umírá a Anežka je poslána zpět do Čech rodičům a to někdy kolem roku 1216. Na další výchovu je svěřena dle legendy šestiletá Anežka do premonstrátského kláštera do Doksan, kde strávila rok a půl až dva roky, poté se vrátila na čas opět do Prahy, než došlo k dalšímu zasnoubení.⁸ V roce 1219 probíhala proto jednání mezi českým králem a císařem o sňatku Jindřicha a Přemyslovy dcery Anežky, když císař Fridrich II. hledal pro syna vhodnou nevěstu. Jindřich byl roku 1220 zvolen římsko-německým králem. Sňatková jednání byla úspěšná a Anežka byla poslána na výchovu do Vídně na dvůr rakouského vévody Leopolda VI. Babenberského, aby zde dostala výchování vhodného pro budoucí císařovnu. Do Vídně přichází Anežka kolem roku 1220. Anežčin pobyt ve Vídni je v legendě vyličen jako velký kontrast mezi bohatstvím dvora a jejím skromným chováním a přísným půstem: *„Meškajíc však na dvoře řečeného vévody, neoddávala se žádné rozkoši tělesné, nýbrž po celý advent, zatím co všickni z rodiny vévodovy dle zvyku své vlasti jedli maso, ona sama postila se o chlebě a víně, a když o společném čtyřicetidenním postu děti jmenovaného vévody jedly mléčnou stravu, ona spokojivši se toliko chlebem a vínem, nechťic, aby ji viděli lidé se postiti, celý čtyřicetidenní půst tak skrytě se postila, že mimo vychovatelku její a některé důvěrnice sotva kdo jiný se o tom mohl dozvědět.*⁹ Když bylo Anežce čtrnáct let, byla poslána zpět do Čech k otci. Důvodem toho bylo, že Leopold VI. nakonec oženil se synem císaře svou vlastní dceru Markétu. Na jaře roku 1226 chtěl Přemysl Otakar pomstít tuto křivdu, a když se Leopold vzdálil z rakouských zemí, napadl je s velkým vojskem. Jeho útok byl ale odražen a naopak rakouská vojska zpusťořila jižní Moravu a jižní Čechy.¹⁰

Přemysl Otakar I. se nevzdal snah Anežku výhodně provdat, tak jak se na dívku jejího postavení a věku sluřelo. V pořadí již třetím možným manželem měl být anglický král Jindřich III., narozený roku 1207, tedy jen o čtyři roky starřší než Anežka. Diplomatická jednání se konala přibližně od roku 1228, ale nedostala se k žádnému cíli a ze zasnub seřlo.

⁷ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 102.

⁸ Datace se v letech pobytu různí. POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 18. uvádí, že Anežka byla svěřena do Doksan v letech 1217 - 1218. Jinak uvádí KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká, Brno 2001*, str. 36., že k úmrtí snoubence dochází kolem roku 1213.

⁹ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 103.

¹⁰ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 23 - 25.

V té samé době o její ruku poprvé požádal i císař Fridrich II. Císař byl ale uvržen do církevní klatby a i papež sám poslal varovné listy královně Konstancii i jejímu otci uherskému králi Ondřejovi II. s výzvou, aby zachovali věrnost církvi a navržený sňatek odmítli. Není však jasné, co bylo pravou příčinnou odmítnutí císařovy žádosti.¹¹ Mezitím zemřel roku 1230 Přemysl Otakar a po něm nastoupil na trůn jeho syn Václav, jako král Václav I., Anežčin bratr.¹² V té době císař, již usmířený s papežem, žádal z politických důvodů znovu o ruku Anežky. Bratru Václavovi by její sňatek s císařem politicky pomohl, ale legenda praví, že Anežka již v té době byla rozhodnutá zasvětit svůj život pouze Kristu. Proto se obrátila o pomoc k samotnému papeži Řehoři IX, který jí dal souhlas s jejím rozhodnutím a požehnání k takovému činu.¹³ Legendista přímo vkládá do úst císaře slova pro pochopení odmítnutí ve prospěch tak ušlechtilých záměrů: „*Kdyby se nám byla tato křivda stala od člověka, ať kteréhokoliv, nepřestali bychom nikterak potupu takového zhrdnutí mstít. Ale že si vyvolila vznešenějšího nás Pána, to nepočítáme za svou pohanu, poněvadž věříme, že se tak stalo vnuknutím Božím.*“¹⁴

Anežčina volba řehole a založení kláštera a špitálu

Anežka si pro svůj budoucí život zvolila následování sv. Františka a řeholi sv. Kláry. Proč se rozhodla vstoupit do řádu sv. Kláry a ne do dosud známých řádů není zcela jisté. Pravděpodobně díky silnému příkladu tety sv. Hedviky a sestřenice sv. Alžběty Durynské se rozhodla pomáhat potřebným. A k tomu tu byla nová řehole, zakládající se na radikální chudobě a obětování se pro potřebné podle vzorů Františka a Kláry.¹⁵ Existuje domněnka, že se s františkány Anežka seznámila při svém pobytu ve Vídni na dvoře Leopolda VI., který si vyžádal učedníky od samotného Františka z Assisi při svém návratu z Palestiny.¹⁶ Zda minority do Prahy povolala Anežka nebo král Václav I. není známo. Pravděpodobně první skupina minoritů přišla z Mohuče do Prahy v roce 1232.¹⁷ Roku 1233 tak Anežka založila mužský a ženský klášter „na Františku“ a při něm špitál.¹⁸ Anežka je sice známa jako zakladatelka, ale žádná zakládací listina kláštera se nedochovala. V listinných dokladech se klášter Na Františku objevuje poprvé v privilegii Václava I. vydaném 21. března roku 1234, aniž by při té příležitosti byla zmíněna řehole onoho kláštera nebo jeho zakladatelka, králova

¹¹ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 30 - 35.

¹² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*, Praha 2005, str. 25.

¹³ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 35.

¹⁴ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 105 - 106.

¹⁵ PUČALÍK, Marek a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba*, Ústí nad Orlicí 2010, str. 44.

¹⁶ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*, Brno 2001, str. 86.

¹⁷ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 39.

¹⁸ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Blahoslavená Anežka*, str. 151 - 155.

sestra Anežka.¹⁹ Proto je otázka, kdo skutečně klášter založil, sporná. Špitál byl z počátku umístěn v soukromém domě u farního kostela sv. Haštala, na jehož území ležel i kostel sv. Petra. Kostel sv. Petra na Poříčí se statkem a okolními vesnicemi Rybníkem, Hloupětínem a Boroticemi dostala Anežka darem od své matky Konstancie.²⁰

Anežka a Alžběta Durynská

S Alžbětou se Anežka asi nikdy nesetkala, ale protože byly příbuzné (Alžbětín otec Ondřej II. byl bratrem Anežčiny matky Konstancie Uherské), je pravděpodobné, že o Alžbětiných činech věděla. Obě ženy jsou ve svých Svatých vzorech podobné, ale v základních životních událostech také odlišné. Spojovalo je františkánství, pro které se rozhodly skoro ve stejnou dobu. Není divu, ideály sv. Františka byly nové a v mnohém pro tehdejší společnost revoluční.

Oběma ženám se dostalo podpory své rodiny, bez které by nemohly své záměry nikdy uskutečnit. Alžbětu podporoval její manžel durynský lantkrabě Ludvík, který jí dokonce svěřil správu země v době, kdy nebyl přítomen a za jeho podpory vystavěla špitál v Eisenachu. Anežku nejvíc podporovali bratr Václav a matka Konstancie, kteří jí pomohli se založením kláštera a špitálu a poskytovali jim finanční podporu. Na druhou stranu svazek manželský je jedním ze základních rozdílů mezi Anežkou a Alžbětou. Zatímco Anežka, po mnohých zmařených zasnubách, mohla a také chtěla žít řeholním životem, Alžběta protože byla vdaná, zůstala laičkou.

Františkánství se věnovalo chudým a tak byla i péče o chudé něco, co obě ženy spojovalo. Stejně jako Anežka nechala prodat své věci a peníze rozdat chudým, tak i Alžběta nechala prodat své slavnostní oděvy a klenoty a co mohla, to rozdala v době, kdy Durynsko postihly povodně a mor.

Po smrti manžela neměla Alžběta lehký život. Protože scházela z hradu Wartburgu mezi chudinu, kde pomáhala, zbytek rodiny a šlechta ji za to odsuzovali. Nepovažovali to za vhodný dvorní život a rozdávání věcí, peněz a jídla chudým viděli jako zbytečné utrácení. Alžběta tak byla donucena si zvolit mezi životem na hradě s dětmi a péčí o chudé. Nakonec pustila děti, odešla do Marburku, kde založila další špitál a v něm se osobně starala o nemocné. Později pak vstoupila jako terciářka do františkánského řádu.²¹ Anežka o několik let později než Alžběta založila kromě špitálu i špitální bratrstvo. Je zde možnost, že ji

¹⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Listiny k nejstarším dějinám kláštera a špitálu sv. Františka v Praze*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 126 - 127. ISBN 978-80-7422-145-3.

²⁰ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 39 - 40.

²¹ To vše pod vlivem svého zpovědníka Konráda z Marburgu. Více DACHOVSKÝ, Karel. *Sv. Alžběta Durynská*. Praha: Řád, 2007. ISBN 978-80-86673-09-7.

inspiroval příklad sv. Alžběty Durynské, zmínil to i autor legendy: „*Posléze dle vzoru blahoslavené Alžběty, své sestřence, dala zříditi slavný špitál pro nemocné u mostu města Pražského ke cti svatého vyznavače Františka*,...“²²

Na rozdíl od Anežky zemřela mladá ve věku 24 let z neznámé příčiny, ale pravděpodobně na nemoc nebo fyzické vyčerpání.

A ještě jeden velký rozdíl je mezi Anežkou a Alžbětou. Alžběta byla prohlášena za svatou již 27. května 1235 papežem Řehořem IX., zatímco Anežka čekala na své svatořečení více než 700 let.²³

Založení řádu Křižovníků s červenou hvězdou

Řád Křižovníků s červenou hvězdou je jediný řád, který vznikl v Čechách. Anežka dala podnět k založení laického bratrstva, které by mělo jako hlavní úkol pečování o špitál a nemocné. Zpočátku to bylo bratrstvo skládající se ze zbožných laiků, založené s pomocí minoritů. Ideál františkánů je ale život v naprosté chudobě, bez jakýchkoliv statků, proto špitál nemohli přijmout za svůj a pečovat o něj ze svých prostředků.

Zřejmě na Anežčinu žádost změnil papež Řehoř IX. 14. dubna 1237 bulou „*Omnipotens Deus*“ bratrstvo na samostatný řád. Určil mu řeholi sv. Augustina, předal statky do vlastnictví špitálu, umožnil jim svobodnou volbu představených a další různá privilegia. Podřídil nový řád přímo pod Svatý stolec. V roce 1250 pak Anežka požádala papeže Inocence IV., aby mu udělil zvláštní rozpoznávací znamení. Tím byl zvolen rudý kříž s rudou hvězdou, což roku 1256 potvrdil i papež Alexandr IV.

V roce 1252 přestalo špitálu stačit místo u sv. Petra na Poříčí a proto Anežka vymohla u bratra Václava I. výstavbu nových budov, které měly být na pravém břehu Vltavy, kde končil Juditin most. Zde byl vybudován klášter a špitál Svatého Ducha s kostelem sv. Františka. Základní kámen byl položen 21. května 1252. O vnitřních pravidlech nebo jejich každodenním životě řádu není známo téměř nic. Jejich úkolem byla péče o jim svěřené farní kostely a špitál.²⁴

²² VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 106.

²³ SCHAUBER, Vera. *Rok se svatými. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, str. 596 - 598. ISBN 80-85527-75-8. Ke sv. Alžbětě Durynské více DACHOVSKÝ, Karel. Sv. Alžběta Durynská. Praha: Řád, 2007. ISBN 978-80-86673-09-7.*

²⁴ POLC, Jaroslav. *Světice*, str. 40 - 41. K tomu dále PUČALÍK, Marek a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba, Ústí nad Orlicí 2010, str. 43 - 49. a KYBAL, Vlastimil. Svatá Anežka, str. 87.*

Anežčin vstup do kláštera a boj o výsadu naprosté chudoby

Anežka vstoupila do ženského kláštera Na Františku spolu s dalšími sedmi dívkami z rodin českých šlechticů 11. června 1234. Ještě před tím ale požádala papeže Řehoře IX. o několik klarisek.²⁵ Papež do Prahy poslal klarisky z Tridentu, jak praví i legenda: „*Když pak přišlo pět sester řádu sv. Kláry z Tridentu, jež jí byly přízni apoštolské Stolicie na její žádost poslány, přijala je s velikou duchovní radostí a uvedla je důstojně do jmenovaného kláštera. A o nejbližší slavnosti svatého Martina se připojilo k předešlým sestrám rouchem i životem sedm panen z království Českého, rodu velmi vznešeného, jež si žádaly na věky býti připoutány svazkem čistoty Snoubenci panen.*“²⁶ Nedlouho po vstupu do kláštera požádal papež Řehoř IX. provinciála saské provincie minoritů Jana z Piano Carpini a českého kustoda Tomáše, aby v klášteře ustanovili Anežku abatysi.²⁷ Anežka zprvu přijala, ale už v roce 1238 se funkce vzdala a přijala titul „soror maior“ neboli starší sestra.²⁸

Roku 1219 sepsal kardinál Hugolin de Conti, který se roku 1227 stal papežem Řehořem IX., pro sv. Kláru a její řádové sestry životní pravidla zvaná „Formula Vitae“. Pravidla byla prakticky upravenou řeholí benediktinskou, měla přísná nařízení pro dodržování postů a také ukládala každému klášteru vlastnit majetek, který se stával zdrojem obživy sester. Soubor pravidel, který pro klarisky vytvořil je dodnes nazýván Hugolínskou řeholí.²⁹

Anežka už v roce 1237 žádala papeže o úpravu řehole pro svůj konvent. Hugolínská řehole byla pro české podmínky příliš přísná. Hlavně postní předpisy byly pro sestry pocházející z Itálie neúnosné, protože v českých zemích byla pro ně příliš velká zima.³⁰ S papežem si vyměnila mnoho listů dodnes dochovaných jak v opisech, tak i v originálech. Zatímco první dopisy se týkaly úpravy života jen v jejím klášteře, tak v pozdějších dopisech jsou řešeny otázky řádu jako celku, především řeholních pravidel.³¹ Vlastní Anežčin návrh řehole, kde by byla respektována františkánská zásada chudoby, byla zamítnuta. Proto Anežka žádala o zmírnění postních nařízení a možnost užívání kožešin a obuvi pro své sestry. Obojí jí bylo uděleno v dubnu 1237. Anežka po vzoru sv. Kláry žádala pro svůj klášter privilegium žít v naprosté chudobě. Privilegium chudoby znamená možnost žít pouze z almužen, bez

²⁵ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 44.

²⁶ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 107.

²⁷ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 44.

²⁸ PUČALÍK, Marek a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba, Ústí nad Orlicí 2010*, str. 44.

²⁹ Více také BARTOLI. Marco. *Svatá Klára*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-694-8.

³⁰ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila OSF a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba, Ústí nad Orlicí 2010*, str. 51 -75.

³¹ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 50.

jakéhokoliv trvalého hmotného zajištění a statků.³² Právě v tomto jí byla pomocnicí samotná Klára, jak dokazují tři ze čtyř dopisů Kláry Anežce, v kterých ji povzbuzuje, aby ve své snaze vytrvala.³³ Toto privilegium je Anežce a jejím sestrám uděleno 15. dubna 1238. Konkrétně v Anežčině podání privilegium chudoby znamenalo, že její konvent nebyl nucen přijímat do vlastnictví pozemky a budovy pro zabezpečení kláštera.³⁴ Anežka se tak vzdala vlastnictví špitálu sv. Františka a papež špitální bratry podřídil přímo Svatému stolci.

Anežčin život v klášteře

Legenda zdůrazňuje, jak zbožně a asketicky se Anežka chovala, což je jedna z hlavních částí jejího svatého vzoru. zde uvedeno i jak se stravovala, chodila bosa, bránila se spánku a trýznila svoje tělo. Naproti tomuto přísně asketickému životu je zde zachycena Anežka, která neodmítla pomoci nikomu, kdo o to požádal. Byla rádkyní svým sestrám, své královské rodině, uzdravila nemocné, své šperky nechala prodat a peníze rozdat chudým. Protože se však legenda snaží hlavně zdůraznit její zbožnost, životu v klášteře jako takovému se příliš nevěnuje. Avšak uvádí, že řeholi svaté Kláry, schválenou před její smrtí papežem Inocencem IV., Anežce poslala sama svatá Klára. Po zmíněném schválení papežem Inocencem IV. se touto řeholí směly řídit i ostatní kláštery a autor legendy píše, že Anežka ji důsledně dodržovala.³⁵ Ze zmíněné řehole je tedy možné udělat si dobrou představu o tom, jaký byl život v klášteře klarisek. Je však nutné si uvědomit, že Anežka vstupovala do úplně nového kláštera, kdy Klářina řehole ještě nebyla schválena. Proto se začátky Anežčina řeholního života trochu liší od řehole, jak ji napsala sv. Klára.

Podle Klářiny řehole zájemkyně o vstup do řehole musí být schválena jak abatyší, tak i všemi sestrami a musí mít svolení kardinála protektora. Musí prodat svůj majetek a vše rozdat chudým, pokud majetek nemá, stačí dobrá vůle.³⁶ Zde se Anežčin vstup v mnohém lišil. Anežka byla zakladatelkou kláštera a měla pro něj posvěcení od samotného papeže. Svůj majetek prodala a rozdala, ale zřejmě ne všechn, protože v legendě se píše, že stavbu kláštera dotovala ze svých prostředků.³⁷ Dívce, která splní všechny podmínky pro vstup do kláštera,

³² POSPÍŠILOVÁ, Ludmila OSF a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba, Ústí nad Orlicí 2010, str. 51 - 75.*

³³ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry, Praha 1932. v latinské verzi a VYSKOČIL, Jan Kapistrán. Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry, Praha 1934. v českém překladu.*

³⁴ František z Assisi, Klára z Assisi, *Regule řádu, in: Bonaventura Štivar (ed.), Františkánské prameny. I, Spisy sv. Františka a sv. Kláry. Vyd. 1. Na Velehradě: Ottobře 12, 2001. 214 s. ISBN 80-86528-02-2.*

³⁵ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda, str. 108 - 109.*

³⁶ František z Assisi, Klára z Assisi, *Regule řádu, in: B. Štivar (ed), Františkánské prameny, str. 184.*

³⁷ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda, str. 106.*

mají ostříhat vlasy dokola, musí odložit světský oděv a dostane tři tuniky a plášť.³⁸ Zda si i Anežka nechala ostříhat vlasy, se legendista nezmiňuje, ale je to velice pravděpodobné, protože byla minority poučena o způsobu života sv. Kláry a sester u sv. Damiána. Od té doby už nemá novicka dovoleno vycházet z kláštera bez zvláštního důvodu.³⁹ Anežka by jistě z vážných důvodů směla opustit klášter, ale v legendě není žádná zmínka o tom, že by se někdy pohybovala někde jinde, než ve svém klášteře. Nově přijatá dívka má v klášteře strávit zkušební rok a po jeho uplynutí má složit sliby, že bude navždy zachovávat život v chudobě. V Klářině řeholi je i ustanovení, že abatyše se má postarat o oblečení podle svého uvážení vzhledem k místním podmínkám a chladnému podnebí.⁴⁰ Domnívám se, že je možné, že k tomu ji inspirovala právě Anežka, která si toto zmírnění řehole vymohla u papeže Řehoře IX. ještě před vznikem řehole Klářiny.

Dále Klářina řehole upravuje modlitby, post a zpovědi. Klára rozlišovala mezi sestrami, které umí číst a které ne. Sestry, které číst uměly, se měly modlit čtením hodinek, a sestry, které číst neuměly, se měli modlit odříkáváním otčenáše.⁴¹ Dle legendy Anežka číst i psát uměla a měla se to naučit při výchově v Doksanském klášteře.⁴² Během celého roku se měly sestry postit. Abatyše měla rozhodnout, kdy se post promine slabým a nemocným sestram. Stejně tak v době nouze nejsou sestry povinny se postit.⁴³ Klára Anežku o postu na její vlastní žádost poučila ve třetím dopise. V legendě Anežka vystupuje jako přísná asketička. Především téměř nejedla, vyhýbala se zelenině, vyjma syrové cibule nebo česneku a jen občas snědla nějaké ovoce. Když byla zdravá téměř neustále se postila o chlebě a vodě, „... *v postě od svatého Martina až do Božího narození, ve středu a v sobotu a v poslední dny před čtyřmi svátky Nejblahoslavenější Panny a ve všechny vigilie svatých přes celý rok ...*“⁴⁴ Jedla i ryby, ale při jakých příležitostech, to legenda neříká. Pouze je zde poznámka, že jednou při velkém hladu, když viděly sestry Anežku velice slabou, chtěly jí donést ryby, ale nevěděly, kde by je vzaly. Anežka jim poradila, aby se modlily a skutečně „... *když sestra fortnýřka přišla za jakousi záležitostí ke kolu, kudy se podávají sestram jejich potřeby, našla v okénku státi rybky, a to mřenky, jež služebnice Kristova Anežka ráda jídávala, připravené už podle její chuti.*“⁴⁵

³⁸ František z Assisi, Klára z Assisi, Regule řádu, in: B. Štivar (ed), Františkánské prameny, str. 184.

³⁹ Tamtéž. Str 184.

⁴⁰ Tamtéž. Str 184 - 185.

⁴¹ František z Assisi, Klára z Assisi, Regule řádu, in: B. Štivar (ed), Františkánské prameny, str. 185 - 186.

⁴² VYSKOČIL, Jan Kapistrán. Legenda, str. 102.

⁴³ František z Assisi, Klára z Assisi, Regule řádu, in: B. Štivar (ed), Františkánské prameny, str. 186.

⁴⁴ Tamtéž, str. 111.

⁴⁵ Tamtéž, str. 110.

Tělo sice měla zbědované hladem, ale nebylo to jediné trápení, které si způsobovala. Anežka měla začít s týráním svého těla ještě před tím, než vstoupila do řádu. Nejen že se vyhýbala ozdobám na šatech, jak jen mohla, ale ještě pod nimi nosila utaženou v pase koňskou žíni. I v mrazivých dnech obcházela pražské kostely bosá, dokud neměla nohy zmrzlé až do krve. A místo své krásné a pohodlné postele spala vedle ní na zemi na tvrdé slámě.⁴⁶ V klášteře pak nosila opasek z koňských žíní upletený do uzlů a utažený tak, že svíral její pas až do masa. Velmi často a tvrdě se bičovala provazem s uzly. Autor legendy nezapomíná poznamenat, že trápení hladem a neustálou fyzickou bolestí ztratila svou krásu, byla jen kost a kůže, přišla o tělesnou sílu a oči měla kalné.⁴⁷

Podle řehole sv. Kláry se měly sestry zpovídat nejméně dvanáctkrát za rok a to kaplanovi z Řádu menších bratří. Ten také podával hostii, kterou měly přijímat sedmkrát za rok. K tomuto sloužila místnost nazývaná *hovorna*. Kvůli zpovědi a přijímání nemocných sester měl právo vstoupit do kláštera.⁴⁸ Anežčina legenda se nezmiňuje, jestli a ke komu chodila ke zpovědi.

Klářina řehole také upravovala volbu, rádkyně a úkoly abatyše. Abatyší mohla být sestra, která složila sliby. Abatyše se volila kanonicky, pod dohledem generálního nebo provinčního ministra Řádu menších bratří. Abatyše zachovávala stejný způsob života v kostele, refektáři⁴⁹, dormitáři⁵⁰, na ošetřovně i v oblékání. Zástupkyní abatyše byla vikářka, k ruce měla abatyše ještě radu osmi volených sester.⁵¹ Anežka však titul abatyše, který jí udělil papež Řehoř IX., odmítla a raději si nechala říkat starší sestra, jak již bylo popsáno v předchozí podkapitole. Anežka se však nevzdala povinností, které abatyše měla, takže ve výsledku byla abatyší, jen bez tohoto oslovení.

Velmi důležitá byla ustanovení o chudobě. Klára se dokonce odkazuje na sv. Františka, který stanovil sestrám život v chudobě a slíbil jim ochranu svých bratrů. Nesměly nic vlastnit, kromě půdy v takovém rozsahu, kolik vyžadovala samostatnost kláštera. Tato půda však nesměla být obdělávána, jediné mohla sloužit jako zahrada pro jejich vlastní potřebu.⁵² Klára tak odmítá účelové vytváření majetku, v tomto případě pěstování plodin, ale zároveň povoluje zahradu. V Anežčině klášteře byla dle legendy zahrada, ve které rostly

⁴⁶ František z Assisi, Klára z Assisi, *Regule řádu*, in: B. Štivar (ed), *Františkánské prameny*, str. 104 - 105.

⁴⁷ *Tamtéž*, str. 111 - 112.

⁴⁸ *Tamtéž*, str. 186.

⁴⁹ Refektář je klášterní jídelna, ve které se konaly i různé komunitní akce.

⁵⁰ Dormitář je velká místnost sloužící jako ložnice.

⁵¹ František z Assisi, Klára z Assisi, *Regule řádu*, in: B. Štivar (ed), *Františkánské prameny*, str. 186 - 187

⁵² *Tamtéž*, str. 189 - 190

jabloně. V legendě je totiž zaznamenán zázrak, kdy Anežka poslala tři jablka nemocné manželce rytíře z klášterní zahrady.⁵³

Sestry, které mohly, měly vykonávat práce pro společný užitek. Tyto práce rozdělovala abatyše.⁵⁴ I přes to, že byla Anežka dcerou královskou, nešťítla se v klášteře žádné, byť té nejpodřadnější práce. Naopak legendista píše, že toužila sloužit než služby přijímat. Ohřívala lázeň sestrám, spolu s nimi připravovala jídlo a to posílala bratřím pro nemocné a chudé. Umývala mísy a další různé nádoby a uklízela nepořádek i v celách sester. Vlastníma rukama prala špinavé šaty nemocných sester a malomocných, které si dala posílat. Z častého praní pak měla od mýdla a louhu rozpraskané ruce až do krve. Po nocích pak nespala a spravovala šaty, tak aby ji nikdo neviděl.⁵⁵ Tímto chtěl legendista vyzdvihnout Anežčinu pokoru a kajícnost. Chtěl ukázat, že Anežka se nad nikoho nepovyšovala, byť by na to svým původem a vážností měla právo.

Anežka v každém směru vystupuje jako správná klariska, striktně se držící Kláštního řehole. Legendista představuje Anežku jako kajícnici, která toužila následovat Krista v jeho utrpení.

Anežka a sv. Klára

Anežku pojí s Klárou mnoho společného a je mezi nimi jen málo rozdílného. Jejich osudy jakožto skutečných osobností jsou si podobné, ale teprve jejich hagiografické portréty jsou téměř podle stejné osnovy. Anežčin svatý vzor v mnohém kopíruje nebo navazuje na svatý vzor Kláry. Klára je pro Anežku základní inspirací a vzorem a Anežka pro Kláru „polovinou duše“ a „sestrou v Kristu“, jak Klára píše ve svém třetím a čtvrtém dopise.⁵⁶

Od počátku se jedná o ženy z aristokratické společnosti. Anežka je dcera královská a Klára pochází z italské šlechtické rodiny. V době, kdy se pro následování Františka rozhodne Anežka už je sv. František a jeho bratři i sestry dobře známý, kdežto Klára si svůj vstup do řehole musela vybojovat u celé rodiny i společnosti. Klára byla urozená, zdrženlivá, počestná, ušlechtilá a milostivá. Navíc krásná a panna. Toto jsou přesně ty samé vlastnosti, které legenda přisuzuje i Anežce. Obě se chovaly už v domě svého otce zbožně, stranily se světským radostem a raději se zajímaly o Krista. Anežka, po mnoha zmařených zasnubách, smrti otce a s podporou papeže měla cestu do kláštera snadnější než Klára, která se vzepřela rodině, odmítala snoubence a nakonec utekla k Františkovi, který ji přijal a na znamení

⁵³ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 115. O tomto zázraku bude ještě pojednáno později.

⁵⁴ František z Assisi, Klára z Assisi, *Regule řádu*, in: B. Štívar (ed), *Františkánské prameny*, str. 190.

⁵⁵ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 108.

⁵⁶ *Tamtéž*, str. 144 a 147.

zaslíbení bohu jí ostříhal vlasy. Anežka navíc vstupovala do kláštera stavěného přímo pro ni a její sestry s podporou a pod ochranou bratra krále. Kdežto Kláru se její rodina ještě snažila násilím odvést z kostela San Paolo delle Abbadesse, kam ji poprvé odvedl František. Základní rozdíl mezi jejich řeholní příslušností je v tom, že klarisky a jejich řeholní život již existoval, když se mezi ně rozhodla vstoupit Anežka, ale Klára bojovala za něco, co bylo úplně nové a vlastně ještě ani neexistovalo.⁵⁷

Dalším pojátkem mezi nimi je touha po opravdové chudobě. Je zaznamenáno, že Anežka poučená o františkánských ideálech nechala po jejich vzoru rozdat veškerý svůj majetek chudým. Toto učinila už dříve Klára na radu Františka těsně před tím, než utekla z domu.⁵⁸ Jenže v Klárině legendě se přímo píše, že ráda chodila navštěvovat chudé a že pověst o její svatosti se rozšířila mezi obyvateli města.⁵⁹ Anežka má větší zásluhy, než za starosti o chudé, za péči o nemocné, pro které založila špitál a špitální bratrstvo. Nic podobného Klára neudělala. Pro obě však byla osobní chudoba určitým životním stylem, v jakém chtěly samy žít. A v souvislosti s životem v chudobě je objevuje další společný prvek - askeze. Klára v prvních letech nejen praktikovala půst dvakrát do týdne a v postní době každý den, ale střídala dokonce dny, kdy nejedla vůbec. A stejně jako Anežka si takovým chováním zničila zdraví a celkově oslabila tělo. Klára pravděpodobně na Františkovu přímluvu od přísného hladovění upustila.⁶⁰ Ve svém třetím dopise píše Anežce, kdy a jak se má postit a žádá ji, aby moudře a uvážlivě upustila od jisté neuvážené a nemožně přísné zdrženlivosti, o které se Klára dozvěděla, že ji podstupuje.⁶¹

Kromě postu a hladovění Klára spala někdy na holé podlaze, jindy na pytli s proutím z vinné révy a místo polštáře měla dřevo. Bartoli upozorňuje, že v tomto smyslu byla Klára mnohem horlivější než František, který spal na holé zemi, protože odmítal tělesné potřeby, ale Klára zašla mnohem dál, když spala ještě na proutí, aby si tak záměrně působila bolest. František odmítal potřeby těla jako jídlo, teplo a spánek, ale zároveň byl i proti zbytečnému působení bolesti. Proto když Klára onemocněla, na Františkův příkaz spala alespoň na slamníku.⁶² Toto je velmi podobné Anežce, která nosila opasek z koňské žíně pod svými šaty, aby si tak působila bolest a ze stejného důvodu se i bičovala provazem s uzly.

Není pochyb o tom, že obě ženy byly slavné již za svého života a jejich kult se rozvinul stejně rychle i po jejich smrti. Klára byla první ženskou následovnicí Františka

⁵⁷ BARTOLI. Marco. *Svatá Klára*. Praha: Vyšehrad, 2004. str. 49 - 65. ISBN 80-7021-694-8.

⁵⁸ *Tamtéž*, str. 53.

⁵⁹ *Tamtéž*, str. 56.

⁶⁰ *Tamtéž*, str. 67 - 78.

⁶¹ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 145 - 146.

⁶² BARTOLI. Marco. *Svatá Klára*, str. 74 - 75.

vůbec, a protože zemřela v době pontifikátu papeže Inocence IV, který dva dny před její smrtí potvrdil řeholi, jež sama napsala, nic nestálo jejímu bezprostřednímu svatořečení v cestě. Anežčin kult se sice také začal rozvíjet ihned po smrti, ale vlivem těžké církevní politické situace ke kanonizaci nedošlo.⁶³

Dopisy, které Klára Anežce poslala, jsou již velmi dobře známé a jejich kritický rozbor provedl již Jan Kapistrán Vyskočil v roce 1932. Dopisy jsou celkem čtyři a vyjma prvního je možné z nich do určité míry odvodit i obsahy dopisů, které posílala Anežka Kláře, které se nedochovaly.

Tyto dopisy vypovídají mnohé i o Anežce, ačkoliv její listy se nedochovaly. Anežka byla svým vstupem do řádu klarisek známá i daleko za hranicemi českých zemí a ke Kláře se dostala i informace, že odmítla císaře. Pro františkány je odmítnutí majetku základním předpokladem pro vstup do řehole a v postavení Anežky, která mohla být císařovnou, je to veliké gesto. Klára v Anežce viděla skutečně spřízněnou duši, protože obě bojovaly za opravdovou chudobu, jak ji hlásal sv. František a ve svém důsledku obě toužily po schválení řehole, jak ji napsala sv. Klára. S trochou nadsázky se tak dá říci, že Anežka byla sv. Klárou pro Čechy.

Anežčina smrt

Dle legendy se Anežka v postní době uzavírala nejen před návštěvami, ale i před sestrami a bratry, aby se mohla věnovat jen modlitbám. „*Když se blížil okamžik, kdy Kristus chtěl vzít s tohoto světa služebnici svoji Anežku a ji za její zbožné práce uvést do nebeského stánku a odměniti korunou spravedlnosti, nadcházela doba velké čtyřicetidenního postu, kdy byla zvyklá straniti se nejen návštěv světských osob, jež ji z úcty navštěvovaly, nýbrž i sester, dle vzoru Krista, který po čtyřicet dní a nocí na poušti se postil o samotě.*“⁶⁴ Podle legendy potom třetí neděli postní, která byla v roce 1282 1. března, Anežka začala ztrácet sílu, až už musela ulehnout. Přijala eucharistii a také pomazání nemocných za přítomnosti sester a menších bratří, kteří v tomto případně mohli vstoupit do kláštera klarisek. Dle legendy utěšovala sestry, které smutnily nad jejím odchodem ze světa, a povzbuzovala je. Legenda je v líčení posledních okamžiků Anežky velice detailní. Uvádí, jak rozmlouvala se sestrami a nabádala je k poslušnosti římské církvi, následování odkazu svatého Františka, pokoře a k chudobě.⁶⁵

⁶³ BARTOLI, Marco. *Svatá Klára*, str. 125 - 135.

⁶⁴ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 119.

⁶⁵ POLC, Jaroslav. *Světice*, str. 126 - 128.

Anežka potom zemřela následující den 2. března 1282. V originále legendy je tento den uváděn jako „sexto nonas Marcii“⁶⁶, tj. 2 března. Teprve později bylo toto datum zkomoleno a svátek Anežky byl slaven 6. března.⁶⁷ Sestry tělo Anežky odnesly do klášterního kostela za mříž, kam pak proudily davy věřících, aby se Anežce poklonily nebo se jí mohli dotknout ve víře, že jim bude dopřáno uzdravení nebo záchrana před hladomorem. Jejího těla se dotýkali opasky, prsteny nebo jinými věcmi, aby později napomohly k uzdravení nebo splnění jiných přání.⁶⁸ Legendista tím chce poukázat na popularitu Anežky, kterou měla již za života a po její smrti se naplno rozvinula. Žádné běžné řádové sestře se takových poct nedostalo. Lidé už o Anežce věděli, že je schopná dělat zázraky a v době, kdy zemi zmítalo bezvládí a hlad, zázrak potřebovali nejvíce.

⁶⁶ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 121.

⁶⁷ POLC, Jaroslav. *Světice*, str. 129.

⁶⁸ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 121 - 122.

2. STŘEDOVĚKÁ ÚCTA

Ve středověku, dokud neexistovaly pevná pravidla beatifikace a kanonizace, byl za svatého považován ten, který se svými činy výrazně vyznamenal. Základními atributy světce byla buď mučednická smrt, nebo svaté chování za svého života. Konání zázraků za života bylo důležité, ale mnohem důležitější bylo konání posmrtných zázraků. Za svatého nemohl být požadován ten, s kterým se průkazně nespojoval žádný vykonaný zázrak na jeho přímlovu. Nejdůležitějším předpokladem svatého však byl jeho kult. Lidé, kteří ho zažili nebo zažili jeho zázraky, zaznamenali tyto události a život světce a jeho odkaz šířili dál.⁶⁹

2.1 Zázraky sv. Anežky

Anežka byla podle legendy již za svého života, dokonce i před narozením, příčinnou zvláštních úkazů. Tyto dají rozdělit na znamení budoucí svatosti, vidění a zázraky, jež měla činit ona sama s pomocí boží. Mezi znamení budoucí svatosti řadím všechna vidění a sny, které lidem v Anežčině okolí ukazovaly, že je předurčena následovat Krista. Dále tam patří různé zvláštnosti, které na Anežce pozorovaly sestry už v klášteře. Do kategorie vidění řadím Anežčiny předpovědi budoucnosti. Konkrétně legenda uvádí jen tři případy, které po letech ukázaly pravdivost vidění. A nakonec jedna z velmi důležitých součástí kultu - zázraky. Za jejího života i po její smrti se k ní lidé modlili a prosili o uzdravení nebo záchranu života sebe či svých blízkých. Toto vše zaznamenává legenda, která byla sepsána ve 14. století jako podklad pro kanonizaci, proto je v ní uveden i nezbytný výčet zázraků. Ve většině případů se jedná o zázraky náhlého uzdravení.

Znamení

Všechna znamení, která budou konkrétně interpretována, jsou zaznamenána v legendě. Zda se skutečně staly nebo ne nelze hodnotit, protože pro ně ani proti nim nejsou důkazy. Daleko důležitější je záměr, jaký měl legendista, který chtěl dokázat, že Anežčina svatost byla předpovězena už před narozením a byla k ní předurčena. Záměrem pravděpodobně bylo ukázat hlubší spojitost s Bohem a tím doplnit její dobré skutky i o hlubší spirituální podtext její svatosti.

Ještě než se Anežka narodila, měla mít její matka Konstancie jednou v noci sen. Ve snu vstoupila do komnaty, kde byly uloženy její šaty, všechny honosné, barevné a bohatě zdobené. Mezi nimi viděla jeden šat, který byl prostý, šedý a ovázaný provazem. Nejprve se

⁶⁹ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*. Praha: Univerzita Karlova, 2011, str. 11 - 50. ISBN 978-80-87258-19-4

velice divila, kdo jí tam dal šaty tak ubohé a nehodné královny. Pak ale uslyšela hlas, který jí řekl, aby se tak nedivila, protože dítě, které čeká, bude jednou nosit takové šaty a bude světlem celého českého národa. Po narození, ještě jako nemluvně ji často kojná viděla, jak v kolébce leží a ruce i nohy má položené na způsob kříže ve znamení Krista, kterému jedinému bude po celý život věrná.

Další znamení je z doby, kdy Anežka byla žádaná jako snoubenka. V jednu chvíli o ni žádal anglický král spolu s císařem. Na dvoře se měla zdržovat obě poselstva. Kdosi z císařských poslů měl vidění. Viděl v něm, jak Anežce na hlavu sestupuje koruna zvláštní velikosti, kterou ale ona odkládá pryč a na hlavu si vkládá korunu nesrovnatelně krásnější. Ráno o svém vidění posel uvažoval, a protože nebyl znalý ve věcích svatých, vykládal si to tak, že Anežka odmítne anglického krále a přijme ženicha skvělejšího, totiž císaře. Domníval se, že jeho poslání bude mít úspěch. Bůh tím ale chtěl ukázat, že Anežka nepřijme světskou korunu, ale bude mít vyšší poslání jako snoubenka Kristova. Těmito znameními legendista chtěl ukázat předurčení Anežčino. Podle něj však nikdo tato znamení správně nepochopil, dokud Anežka sama neřekla, že se nikdy nevdá a raději vstoupí do kláštera.⁷⁰

Všechna tato znamení mají předpovídat nejen svatost, ale i řeholní život. Legendista chce ukázat, že Anežka byla předurčena k chudobě ještě dříve, než se v čechách objevili první minorité. Hlavním příkladem toho je Kunhutino vidění chudého roucha mezi honosnými šaty. Další tato znamení, jako zkřížené ruce a odložení koruny a přijetí mnohem krásnější, měly ukazovat na to, že celý svůj život zasvětil Bohu a nikomu jinému.

Znamení toho, že je Bohem vyvolená, vstupem do kláštera nezmizely. Dle legendy se několikrát stalo, že sestry na ni čekaly u její oratoře, než se vrátí z modlitby a slyšely ji mluvit s Pánem. V zápětí zaslechly, jako by jí mužský hlas odpovídal. Když pak Anežka vyšla z oratoře, její tvář zářila tak silně, že na ni sotva mohly pohlédnout. Jindy k ní byl poslán posel od krále a sestra Benigna spěchala k její oratoři, aby jí oznámila příchod posla. Když potichu k Anežce vstoupila, viděla ji celou ozářenou jasným světlem, přes které neviděla její tvář, jenom lidskou siluetu. Vyděsilo ji to, proto tiše vyšla z oratoře a poslovi vyřídila, že se Anežku ponořenou do modliteb neodvážila vyrušovat.⁷¹

Na závěr jeden z nejpodivnějších úkazů. Na den Nebevstoupení Páně Anežka seděla s dvěma sestrami Benignou a Petruškou na zahradě za chórem sester, odříkávala hodinky,

⁷⁰ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 104

⁷¹ Tamtéž, str. 112.

když náhle zmizela. Sestry byly tak vyděšené, že se neodvážily ani promluvit. Asi za hodinu se stejně náhle zase objevila. Na otázky kde byla, vůbec neodpověděla, jenom se usmívala.⁷²

Tyto události ukazují, že Anežka byla mezi sestrami výjimečná. Ačkoliv v klášteře dělala práce jako všechny ostatní sestry, přece jen měla určité výsady, vzhledem k jejímu královskému původu. Především měla vlastní soukromou oratoř, kde se zavírala před ostatními a sama se modlila. Tuto výsadu jiné sestry neměly a očividně do oratoře ani jiné sestry samy nevstupovaly.

Legendista tak vytváří obraz skromné kajícnice v kontrastu s jejím královským původem. V druhé řadě pak vyzdvihuje ještě více Anežčinu skromnost a obyčejný život řádové sestry kontrastem s jejím předurčením a vyvolením Bohem.

Vidění a proroctví

Je třeba neopomenout i Anežčina proroctví. V legendě jsou zaznamenány její vidění a proroctví tak, jak je vyprávěli současníci Anežky. Legendista jich konkrétně uvádí jen několik, ale na závěr píše, že jich slyšel vypravovat mnoho a že cokoli Anežka předpověděla, se pak skutečně časem stalo i po uplynutí dlouhé doby. Zde zobrazuje legendista Anežku jako moudrou ženu a autoritu, protože o jejích proroctvích si nikdo nedovolil pochybovat. Zároveň se opět jedná o důkaz toho, že byla ze všech nejbliže Bohu, když jí obdařil viděními budoucnosti.

Jako první legenda zaznamenává Anežčino proroctví vlastní smrti. Jednou byla Anežka těžce nemocná a sama pochybovala, že přežije. Podle svého zvyku přijala svátost oltární, která k ní začala promlouvat. Sdělila jí, aby přestala myslet na smrt, protože nezemře dřív, než uvidí všechny své milované odejít z tohoto světa.⁷³ To se také stalo. Anežka zemřela v roce 1282 ve věku 70 let a přežila tak bratra Václava I., synovce Přemysla Otakara II., a všechny své sourozence.

Mnohem známější je Anežčino předpovězení smrti Přemysla Otakara II. v bitvě na Moravském poli. Ten když vytáhl do boje proti Rudolfovi, římskému králi, měla Anežka vidění. Viděla ho těžce zraněného a dva vyšší muže, jak ho nesou mezi sebou. Vyprávěla to sestrám, ale považovala to za ďábelské šálení, protože se nepovažovala na hodnou tomu, aby jí byly Bohem zjevovány takové věci.⁷⁴ Ovšem tohle vidění se jí dostalo v době, kdy byl Přemysl Otakar II. skutečně zraněn a následně zabit nepřáteli. U tohoto vidění je zároveň

⁷² VYSKOČIL, Jan Kapistrán, *Legenda*, str. 112.

⁷³ *Tamtéž*, str. 114.

⁷⁴ *Tamtéž*, str. 118.

zaznamenán jeden z hlavních rysů její svatosti a to pokora. Legendistovým záměrem je dokázat, že Bůh si ji vyvolil, ale ona si nic výjimečného nepřipouštěla a nad nikoho se nepovyšovala.

Poslední známá Anežčina předpověď se týká opět její vlastní smrti. Těsně před tím, než zemřela, totiž měla předpovědět, že její tělo nepohřbí ani biskup ani žádný prelát jiného řádu, ale minorita, který nikdy v Českých zemích nebyl. Autor legendy pak skutečně uvádí, že její tělo pohřbil generální ministr františkánů otec Bonagracia, protože ostatní kteří byli o provedení pohřbu žádáni, se omlouvali.⁷⁵

Z těchto zaznamenaných událostí se zdá, že Anežka předpovídala hlavně události spojené se smrtí, ať jí samotné nebo jí blízkých. Legendista ke každému proroctví na závěr hned přidává, že se tak skutečně stalo a každé její proroctví se naplnilo. Podtextem těchto proroctví je často politická situace. Zdá se, že legendistovým záměrem bylo ukázat Anežku jako osobu, která se zajímala o široké dění na politické scéně a současný stav církve nejen v Českých zemích.

Zázraky

Protože je legenda průkazným materiálem pro kanonizaci, jsou zázraky v ní uvedené naprosto nezbytné. Jsou totiž jednou z podmínek uznání za svatého. Zázraky svaté Anežky jsou zaznamenány v legendě v průběhu Anežčina života a při smrti. Zároveň je legenda doplněna 27 záznamy o zázracích. Někteří badatelé se domnívají, že někdy za vlády Václava II. se v klášteře Na Františku začala vést kniha zázraků a v knize se zaznamenávaly podoby zázraků i se jmény těch, jímž se staly. Tato kniha se ale nedochovala a její existence je nejistá.⁷⁶ Zajímavé je, jak jsou tyto zázraky v legendě řazeny. Nejsou řazeny časově za sebou, tak jak se staly, ale zdánlivě jsou nahodile uspořádané. Autor legendy se pravděpodobně snažil o různorodost, aby dokázal Anežčinu pravou svatost. Zřejmě záměrně jsou jako první ve výčtu uvedeny zázraky, které se staly členům královské rodiny. Pravděpodobně proto, že o těchto zázracích by si nikdo nedovolil pochybovat, že nejsou skutečné. Následují zázraky, které se udály rytířům, šlechticům, měšťanům a klariskám. V závěru výčtu zázraků dodává, že toto je pouze malý zlomek zázraků, které se na přímluvu Anežky staly. Byly to zázraky nejen

⁷⁵ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, Praha 1932, str. 123.

⁷⁶ KUBÍN, Petr. *Anežčina posmrtná pouť za svatozáří*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 61. ISBN 978-80-7422-145-3.

uzdravení, ale i navrácení ztracených věcí.⁷⁷ Anežka je líčena jako léčitelka a záchránkyně života.

Zázraky lze rozdělit do několika kategorií, pro lepší přehled. Největší kategorií jsou zázraky uzdravení. Celkem je v legendě i ve výčtu doplňujícím legendu uvedeno 25 případů. Z nich pět, které jsou uvedeny v samotném textu legendy, se staly ještě za Anežčina života a ve výčtu za legendou je zapsáno dvacet posmrtných zázraků. Mezi těmito zázraky je jeden výjimečný, kdy nedošlo k uzdravení, ale k úplnému oživení již mrtvého dítěte. Zázrak se stal ještě za Anežčina života, kdy do kláštera k pohřbu přinesli tělo dcery Václava I. a jeho ženy Kunhuty Štaufské. Když Anežka viděla, jak matka trpí nad ztrátou dcery, začala se za malé děvčátko horlivě modlit. Dítě pak skutečně na chvíli ožilo, ale poté se na vlastní přání opět odebralo na věčnost.⁷⁸

Další jsou zázraky záchrany života. Tyto zázraky jsou zaznamenány tři a to pouze posmrtné. Například Vanka z Prahy plula přes Vltavu na loďce a měla u sebe trochu Anežčiných vlasů. Z loďky spadla až na dno, kde ji pokrýl písek, vyzváním Anežky o pomoc, když ji pak lodníci vytáhli z písku, byla zcela zdravá.⁷⁹

Zvláštních úkazů je zaznamenáno celkem pět. Všechny jsou již posmrtné. Například po smrti Anežčino tělo vydávalo podivnou vůni⁸⁰ nebo pokus sestry Jitky z Lešan uříznout si z Anežčina těla za nepřítomnosti sester nehet z palce na noze a uchovat si ho jako vzácnou relikvii. Jenže když sestra řízla do mrtvého těla, začala se silně řinout krev, vyděšená sestra palec zabalila do kusu látky, který se pak stal prostředkem k léčbě různých nemocí.⁸¹ Za zázrak je považováno i to, že stolička, na níž Anežka sedávala, při požáru neshořela.⁸²

Anežčiny léčitelké schopnosti musely být známy už za jejího života. Jistá paní Žofie, manželka rytíře Konráda, byla po porodu nemocná a tak nechala poslat do kláštera k Anežce pro jablko. Anežka šla do zahrady a tam na stromě našla tři jablka. Ty poslala paní Žofii, která se uzdravila, jakmile je snědla.⁸³ Pro uzdravení se lidé Anežky i dotýkali, někdy tajně. Takto se uzdravila Školastika, která se do kláštera dostala se svou tetou Školastikou ze Šternberka, dlouholetou Anežčinou přítelkyní. Anežku při odchodu z kláštera objala, aby se jí tak tajně dotkla ramenem, v kterém měla nádor.⁸⁴ Stejně tak, když byla Anežka už na

⁷⁷ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 134.

⁷⁸ *Tamtéž*, str. 113 - 114.

⁷⁹ *Tamtéž*, str. 128.

⁸⁰ *Tamtéž*, str. 121.

⁸¹ *Tamtéž*, str. 134.

⁸² *Tamtéž*, str. 133.

⁸³ *Tamtéž*, str. 115.

⁸⁴ *Tamtéž*, str. 132.

smrtné posteli, tak si sestra Kateřina Ekardova, která mnoho let nemohla chodit, položila do klína ruku umírající Anežky a okamžitě vstala.⁸⁵

Způsoby, jak bylo zázraků dosaženo po smrti Anežky se také různí podle typu nemoci nebo ohrožení. Často se používaly Anežčiny relikvie a to v první řadě vlasy. Případ Vanky, kterou vlasy zachránily před utopením je již popsán výše. Dalším příkladem je šlechtic Marktvart z Vlašimi, který od neznámé klarisky obdržel vlasy a s jejich pomocí vyléčil patnáct lidí ze zimnice. Způsob, jakým vlasy použil, však legendista neuvádí.⁸⁶ Dále se užívaly voda nebo víno, kterými byly vlasy omyty. Často se tak léčily nemoci krku. Například vínem, v kterém namočili Anežčiny vlasy, byl uzdraven jakýsi šlechtic, jménem Tas, který trpěl nádorem v krku. Vínem mu krk potřeli a dali mu ho vypít.⁸⁷ Kromě vlasů se také užívalo víno, v kterém byly omyty kosti. Protože klášter byl často postihován záplavami, báli se, aby se Anežčiny kosti nerozpadly, proto je z hrobu vyndali, omyly ve víně a uložili do zvláštní skříňky. S tímto souvisí také mnoho zázraků. Kromě již zmíněného vína, se používala k léčení také voda, kterou po jedné záplavě vyčerpala z hrobu sestra Markéta a dlouho s ní pak uzdravovali.⁸⁸ I samotná skříňka s ostatky uzdravila sestru Anežku z Beřkovic, která trpěla bolestmi levé ruky, když ji na skříňku položila, bolesti navždycky ustaly.⁸⁹ Jako prostředek uzdravení, tak nemusela být použita přímo část z Anežčina těla, ale stačila věc, které se Anežka dotýkala. Jindy manželka pražského měšťana Martina z Chebu, měla problém porodit dítě. Poslala proto do kláštera Na Františku a vyžádala si od sester, jako jejich ctitelka, nějakou věc, která Anežce patřila. Dostala její opasek, kterým se pak sama opásala a porodila zdravé dítě.⁹⁰

Ne vždy, ale stačily jenom samotné relikvie. Často se nemocný musel k Anežce modlit nebo rozdávat almužny, což ukazuje, že některé zázraky se nestaly hned po požití zmíněného vína nebo vody. Zázraky se staly i bez použití zmíněných prostředků, ale za modlitbu k Anežce. Často byla modlitba doplněna slibem. Například Eliška Přemyslovna slíbila, že se za své uzdravení po porodu bude snažit dosáhnout Anežčina svatořečení.⁹¹ Je zde však uveden i případ, kdy sestra Vracka z Újezda slíbila za své uzdravení, že nechá odsloužit za Anežku tři mše. K tomu ale vinou kněze, kterému to zadala, nedošlo. Vracce se nemoc vrátila a trvala,

⁸⁵ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 120.

⁸⁶ *Tamtéž*, str. 131.

⁸⁷ *Tamtéž*, str. 129.

⁸⁸ *Tamtéž*, str. 130.

⁸⁹ *Tamtéž*, str. 131 - 132.

⁹⁰ *Tamtéž*, str. 128- 129.

⁹¹ *Tamtéž*, str. 126.

dokud nebyly slíbené mše odslouženy.⁹² Možná tento zázrak sloužil i jako varovný příklad a zároveň důkaz, že bez splnění slibu může dojít k navrácení nemoci.

Velikou úctu Anežky má patrně dokazovat i případ Školastiky ze Šternberka, o které již bylo psáno v souvislosti s uzdravením neteře. Ta se totiž o smrti Anežky dozvěděla pozdě, kdy už bylo tělo zavřeno v rakvi zatlučené hřeby. Školastika úpěnlivě prosila, aby jí sestry dovolily uctít svaté tělo. Sestra namítala, že tělo stejně neuvidí, protože je zavřeno v rakvi a bylo by téměř nemožné ji otevřít. Jakmile přikročila k rakvi, hřeb, kterým byla rakev zatlučena, před očima všech vyskočil a rakev se otevřela.⁹³

Z legendistou zaznamenaných zázraků tak vyplývá, že Anežka byla známá jako léčitelka, že zachraňovala život a byla tím proslulá už za svého života. Není tak divu, že po její smrti se s jejími relikviemi a ostatky tak hojně léčilo. Lidé je nosili u sebe, toužili je vlastnit, protože věřili v jejich sílu a moc.

2.2 Anežčiny ostatky

Protože Anežčin kult se začal rozvíjet ihned po její smrti, byly její ostatky velice žádané a vzácné, jak dokazují předchozí zázraky, kterých lidé dosahovali pomocí jejích ostatků. Ostatky byly zároveň v pozdější době nezbytné pro proces kanonizace. Zájem o ně dokazuje, jak hluboce lidé věřili v zázračnou moc Anežky.

Anežka byla dle legendy po své smrti vystavena v chóru kláštera Na Františku za mříží. Při hledání vhodného preláta, který by tělo pohřbil, nikdo z českých vysokých církevních představitelů nechtěl pohřeb vykonat. Nejčastěji z politických důvodů, protože Anežka, jako slavná představitelka Přemyslovského rodu, zemřela v době, kdy v Českém království jako regent vládl Otta Braniborský za sedmiletého Václava.⁹⁴ Tělo prý vydávalo libou vůni a lidé nejen z Prahy, ale i z celého širokého okolí, chodili do kláštera, aby se mohli Anežce poklonit a případně se jejího těla něčím dotknout v naději, že potom věc bude sloužit k uzdravení. Pohřeb provedl 15. března 1282 generální mistr minoritů Bonagracia Tielci, který projížděl Prahou při cestě na generální kapitulu ve Štrasburku. Tělo mělo být podle Anežčina přání uloženo v kapli Panny Marie. Jedná se o velký klenutý prostor mezi oratoří a kněžištěm. Dnes na onom místě stojí moderní náhrobek připomínající sv. Anežku, ale hrobka je prázdná. Jak už jsem psala v předchozí kapitole, klášter stál na břehu Vltavy a byl často postihován záplavami. Proto klarisky ostatky z hrobu vyzvedly, omyly je ve víně a uložily do

⁹² VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 127.

⁹³ *Tamtéž*, str. 123.

⁹⁴ Srov. CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský*. Praha : Vyšehrad, 2007. *ISBN 978-80-7021-841-9*. nebo ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců*. Praha : Melantrich, 1998. *ISBN 80-7023-281-1*.

dřevěné skříňky, kterou v případě záplav z hrobky vždy vyzvedly.⁹⁵ Anežčina úcta trvala i potom, protože se s pomocí tohoto vína a dalších jejích ostatků uzdravovalo, jak dokládá předchozí kapitola.

Na počátku 15. století pak přišly husitské války. Klášter Na Františku byl vydrancován a tak se klarisky přesunuly do kláštera sv. Anny a odtud do Panenského Týnce. Do svého kláštera se vrátily až v roce 1439 a zůstaly tam do roku 1555. Jenže ve zpustošeném klášteře se už ostatky nenašly. Z toho důvodu prý vznikl známý výrok litoměřického probošta z roku 1455, že „Pokojné a šťastné časy v zemi české nastanou, když obyvatelé těla blažené Anežky najdou.“⁹⁶ V roce 1643 pak v kapli Panny Marie byly na místě, kde se objevovala záhadná světla, nalezeny ostatky spolu s pozůstatky řeholního roucha, vydávající silnou vůni. Nálezu byl přítomen i arcibiskup Harrach a nechal ostatky uložit do bílé truhličky, která měla být předána do úschovy kvardiánovi minoritů a od té doby už se o truhličce nemluví. Jsou zde však patrné nesrovnalosti, protože podle původních zpráv z legendy měly být ostatky uloženy v přenosné dřevěné skříňce, ale ty které našli v roce 1643, byly uloženy volně a ještě se zbytky šatů.⁹⁷ Z tohoto důvodu nejistoty, že se jedná o pravé ostatky, pátrání po nich pokračovalo pod záštitou samotného císaře Ferdinanda III. Dne 16. října byl ve stejné kapli pod oltářem nalezen hrob, v němž byla uložena skříňka s ostatky. Komise ustanovená císařem neměla jistotu, že jsou to ostatky Anežky, ale místo i způsob uložení odpovídal popisu v legendě.⁹⁸ Bohužel další zprávy o tomto nálezu nejsou a později se již o něm nic neví. V roce 1648, když Švédové stanuli na levém břehu Vltavy a chystali se dobít Staré Město, klarisky opět odešly z kláštera. V roce 1689 byl klášter značně poničen požárem a v roce 1782 úplně zrušen císařem Josefem II.⁹⁹ Od té doby jakékoliv stopy po ostatcích mizí.

2.3 Kult sv. Anežky

Legenda dokazuje, že Anežčin kult se začal rozvíjet bezprostředně po její smrti. Již za života byla známá nejen v Čechách, ale i za hranicemi, především v Itálii. Důkazem toho jsou dopisy od sv. Kláry, čtyři se nám dochovaly. Další jsou dopisy papeže Řehoře IX. Dopisy, které posílala sama Anežka, se nedochovaly, ale o jejich obsahu lze soudit z odpovědí papeže Řehoře IX. a sv. Kláry.

⁹⁵ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 133.

⁹⁶ BALBÍN, Bohuslav. *Hagiographus seu Bohemia Sancta (Miscellanea historica Regni Bohemiae, Decadis I liber V.)*, Praha 1682, str. 65.

⁹⁷ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 160-161.

⁹⁸ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*, str. 183, 207, 210.

⁹⁹ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 161.

Anežka byla milovaná sestrami z kláštera i lidmi pro svou dobrotu, pro pomoc potřebným a známá byla svou zakladatelskou činností. Ovšem bezprostředně po její smrti již byla dle legendy považována za svatou a vědělo se o její schopnosti konat zázraky. Proto lidé z Prahy chodili a toužili se jí dotknout něčím, co by pak neslo zázračné schopnosti. Toužili vlastnit kousek z jejího těla nebo oděvu. Velice důležité je, že sestry dle legendy věděly, co nastane, proto umístily její tělo za mříž, aby přímo k tělu nikdo nemohl. Musely tedy vědět, jak hodně je Anežka lidmi uctívána a, že ji lidé považují za světici. Úcta, kterou lidé k Anežce chovali, byla zřejmě opravdu velká a dobře známá. Raději tedy Anežčino tělo chránili mříží před davem, který očekávaly, že přijde a před touhou lidí vlastnit její relikvii. Případ sestry Jitky z Lešan, která si chtěla uzmout, jako vzácnou relikvii, nehet z palce levé nohy je dobrým příkladem. A pro všechny Anežčiny zásluhy a Boží znamení svatosti bylo možné očekávat, že se brzy započne kanonizační proces.

Žádost o kanonizaci od Elišky Přemyslovny

Jak už bylo uvedeno v kapitole o zázracích, Eliška Přemyslovna, praneteř Anežky, přislíbila, že se pokusí o její svatořečení, když byla na smrt nemocná po porodu. Mělo to být po porodu druhorozeného syna Přemysla Otakara 22. listopadu 1318¹⁰⁰, ale existuje i domněnka, že se nejednalo o druhého syna, nýbrž o dvojče Elišku, která se narodila 27. března 1323.¹⁰¹ Ke splnění slibu se Eliška Přemyslovna dostala až v roce 1328, tedy na sklonku svého života.¹⁰² Petr Žitavský zaznamenal vznik a podání žádosti: „*Toho roku okolo svátku svatého Martina česká královna Eliška, nadchnuta duchem zbožnosti pro přemnohé skutky, ctnosti a zázraky, které ráčil Hospodin v rozličných dobách ukázati u těla a hrobu ctihodné panny Anežky, pochované v Praze u svatého Františka, v místě jejího vlastního založení, svolala všechno pražské duchovenstvo i starší lidu a vyložila tam svou zbožnost i svůj úmysl stran kanonizace již jmenované panny.*“¹⁰³ Podle Petra Žitavského papeži Janu XXII. do Avignonu odeslala nejen svůj vlastní dopis, ale připojen byl i list rychtářů čtyř významných českých královských měst Mikuláše Wolfinoва za Staré Město pražské, Heřmana Vlkoše za Kutnou Horu, Hanzlína za Čáslav a Goclína za Kolín a list tří prelátů¹⁰⁴ Od Žitavského se nám dochoval pouze přepis části listu rychtářů královských měst. V listině

¹⁰⁰ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1980, str. 58.

¹⁰¹ BERAN, Blahoslavená Anežka, str. 189 - 192. Beran vysvětluje, že „secundogeniti“ prý vzniklo špatným přepsáním ze „secundi geniti“.

¹⁰² Eliška zemřela 28. září 1330. KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292-1330*. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 114. ISBN 80-7021-656-5.

¹⁰³ ŽITAVSKÝ, Petr. *Zbraslavská kronika = Chronicon aulae regiae*. Praha: Svoboda, 1976, str. 367.

¹⁰⁴ KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna*, str. 102.

jsou nejprve připomínáni čeští králové a královny, kteří již byli prohlášeni za svaté, např. svatý Václav nebo svatá Ludmila. Anežku zde představují jako ctnostnou pannu a zdůrazňují její královský původ. Uvádějí, že od svého narození směřovala svými skutky „do nebeské vlasti“¹⁰⁵ a později v řádu sv. Kláry „co šťastně začala, ještě šťastněji dokonala“¹⁰⁶. Pro velké zásluhy a chvályhodný život byla obdařena „velikou skvělostí zázraků“¹⁰⁷. Zdůrazňují, že zázraky „byly a jsou denně patrné známky její svatosti“¹⁰⁸. Nakonec vysvětlují, že pro různost králů a nestálost vlády nebylo dosud požádáno o její svatořečení, ale že nyní je vláda upevněna a tak zbožná královna Eliška, která je neteří Anežky, pokorně žádá o její svatořečení a tito rychtáři se připojují k prosbě.¹⁰⁹

Účelem tohoto dopisu mělo být představení Anežky a zdůvodnění, proč žádají o její svatořečení a proč zatím o něj nebylo požádáno. V listě tak vystupují hlavní atributy Anežčiny svatosti, jak je viděli ve středověku: Anežka, princezna z královského rodu, která se rozhodla pro řád sv. Kláry, aby tak mohla co nejvíce uctívat Boha a žít ctnostným životem. A hlavně Anežka, která konala zázraky.

Jedná se o poněkud neobvyklé spojení žadatelů, protože obvykle o kanonizaci žádali králové nebo biskupové. Jenže pražský biskup Jan IV. z Dražic byl už od roku 1318 v Avignonu, kde se obhajoval z nařčení z kacířství.¹¹⁰ Král Jan byl tou dobou v Brně a do Prahy se vrátil až po výše zmíněném shromáždění.¹¹¹ Navíc královské manželství nebylo šťastné a manželé se ve svých záměrech vzájemně nepodporovali.¹¹² Pravděpodobně kvůli této události vzniká již zmiňovaná legenda sv. Anežky, která byla sepsána neznámým minoritou. Protože je v této legendě zaznamenán zázrak, který přiměl Elišku ke slibu snahy o svatořečení, ale už se autor nezmiňuje, jak tato snaha dopadla, je vznik legendy kladen před rok 1330. Legenda je tedy už od svého počátku sepisována jako podklad pro kanonizaci, tedy uvádí nejen život Anežky, ale výčet zázraků.

Zda prosebné listy do Avignonu k papeži vůbec došly, se dodnes neví. Ale důvodů, proč asi nedošlo k zahájení procesu, je více. Je známo, že za pontifikátu Jana XXII dostal proces svatořečení právní podobu a byl stanoven určitý, často velice zdoluhavý postup.¹¹³

¹⁰⁵ ŽITAVSKÝ, Petr. Zbraslavská kronika, str. 367.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 367.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 367.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 367.

¹⁰⁹ ŽITAVSKÝ, Petr. Zbraslavská kronika, str. 367.

¹¹⁰ POLC, Jaroslav. Světice Anežka Přemyslovna, str. 140.

¹¹¹ SPĚVÁČEK, Jiří. Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1994, str. 441. ISBN 80-205-0291-2.

¹¹² K tomu více KOPIČKOVÁ, Božena. Eliška Přemyslovna, str. 42-52.

¹¹³ POLC, Jaroslav. Světice, str. 141 - 142.

Eliška Přemyslovna zemřela pouhé dva roky po podání žádosti a i to mohlo zabránit započetí procesu. Navíc Jan XXII. v lednu roku 1332 vydal příkaz vyšehradskému proboštovi, aby zajal minority, kteří kritizovali papežské rozhodnutí o chudobě, a poslal je do Avignonu. Takže i čeští minorité, s nimi samozřejmě i klarisky, byli v nemilosti papeže. K tomu ještě musíme přičíst fakt, že v květnu 1328 nechal exkomunikovaný císař Ludvík Bavor v Římě zvolit vzdoropapeže Mikuláše V. Vliv také mohlo mít výše zmíněné načtení pražského biskupa z kacířství. Je tedy jisté, že Eliška Přemyslovna podala žádost ve velice nelehké době a prakticky nic nebylo započetí procesu nakloněno.¹¹⁴

Žádosti pražských minoritů

V prosinci roku 1334 vystřídal Jana XXII. na papežském stolci Benedikt XII. a tím boje mezi papežem a minority utichly. V Praze se tak o novou žádost pokusili sami minorité a klarisky.¹¹⁵ Jedná se celkem o tři listiny, jejichž opisy našel ve františkánském klášteře v chorvatském Šibeniku Krsto Stošić jako přílohu rukopisu *Candor lucis eterne*.¹¹⁶ První list je žádost o kanonizace od provinciála českých minoritů Mikuláše, který byl provinciálem v letech 1332 - 1339. Druhý list je žádost abatyše klarisek kláštera Na Františku, jejíž jméno není uvedeno, která se zde zmiňuje o sestřích, které byly očitými svědkyněmi Anežčiných ctností a také o osobách, které jsou ochotné svědčit pod přísahou. Jaroslav Polc tak vyjadřuje myšlenku, že mezi Anežčinou smrtí a sepsáním této žádosti nemohlo uběhnout více než 40 - 50 let. Tato listina navíc ještě obsahuje zkrácený popis Anežčina života, který patrně čerpá z *Candor lucis eterne*, protože přejímá i celé pasáže z této legendy. Třetí žádost je anonymní, není možné nijak určit, kdo ji poslal. Od předešlých dvou se liší absencí citátů z Písma svatého, takže je možné, že pochází od nějakého významného laika. Existuje i teorie, že by se mohlo jednat o ztracenou žádost Elišky Přemyslovny, která byla obnovena někdy v letech 1334 - 1339 pro Benedikta XII.

Všechny tři žádosti spojuje jejich totožné obsahové schéma. Začínají oslovením nejmenovaného papeže, dále obsahují stručný popis Anežčina života s důrazem na zázraky a na závěr prosbu o svatořečení. Popis Anežčina života a svatého vzoru je také u všech obsahově totožný - vyzdvihuje se její královský původ, je představována jako světlo svého lidu a uvedeny jsou i její ctnosti.¹¹⁷ Většina historiků se domnívá, že tyto žádosti byly

¹¹⁴ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 141 - 142.

¹¹⁵ *Tamtéž*, str. 142.

¹¹⁶ STOŠIĆ, Krsto. *Naš stari rukopis o bl. Janji iz Praga*, in: *Bogoslavska smotra* 19, č. 2, 1931, str. 223 - 229. Staženo 20. ledna 2012.

¹¹⁷ POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 142 - 143.

skutečně do Avignonu poslány, pouze Jan Kalivoda vyjadřuje myšlenku, že to byly pouze koncepty žádostí sepsané na konci papežství Jana XXII a s vyhotovením skutečných žádostí se čekalo na vhodnou chvíli. To prý také vysvětluje, proč jsou žádosti anonymní, aby se k žádosti mohly připojit podpisy kohokoliv.¹¹⁸ Protože ke svatořečení nedošlo, je jisté, že i kdyby byly odeslány do Avignonu, nebyly kladně vyřízeny, ačkoliv žádná odpověď není známa.

Snaha Karla IV. o kanonizaci Anežky

Na rozdíl od předchozích snah, které vždy končily sepsáním žádosti o svatořečení, žádná písemná žádost od Karla IV. není známa a s největší pravděpodobností nikdy žádnou ani nese-psal. Ale v kronice minority Jana Marignoly, který byl dvořanem Karla IV., je zaznamenána událost, která na samotného Karla velice zapůsobila.¹¹⁹ Marignola se v předmluvě své kroniky věnuje dvěma českým princeznám, Mladě a Anežce. Ovšem u Anežky zdůrazňuje její vliv na Karla IV, který prý prohlásil, že bude neustále usilovat o pohnutí s papežem a svatým kolegiem, aby uvedli mezi svaté tu, kterou Kristus ukázal jako vyvolenou tolika znameními. Vzhledem k věku si asi nemohl pamatovat zázrak, kdy byl na hradě Lokti uzdraven, ale mohl ho znát z legendy.¹²⁰ Ovšem událost, která na Karla pravděpodobně silněji zapůsobila, popsal nejen Marignola, ale i třeba František Pražský.¹²¹ Měla se stát někdy kolem roku 1353, kdy král navštívil klášter Na Františku, aby zde obdivoval vzácné relikvie, které Anežka obdržela od papeže Inocence IV.¹²² Mezi těmito relikviemi byl nejvzácnější prst sv. Mikuláše. Karel IV. chtěl pravděpodobně získat část prstu pro sebe, ale když odřezával jednotlivé články, začala z něho prý téct krev tolik, až musel s řezáním přestat. O několik dní později prý přišel s arcibiskupem Arnoštem z Pardubic a až ten přiložil oba články k sobě, okamžitě srostly. Z vyprávění Marignoly je zřejmé, že událost Karla IV. zasáhla a protože byl ostatek v pozůstalosti Anežky, spojil si pravděpodobně zázrak s ní. Zřejmě díky tomu měl opravdu v úmyslu usilovat o Anežčino svatořečení.¹²³

Bartoloměj z Pisy ve svém díle o významných minoritech a klariskách pojednával i o Anežce. Zde zaznamenal, že Karel IV. zadal za úkol svému synovi Václavovi, aby všemi

¹¹⁸ KALIVODA, Jan. *Rari nantes in gurgite vasto. Anežská hagiografie ve víru staletí*, in: *Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010, str. 164.*

¹¹⁹ MARIGNOLLA, Giovanni di. *Emler, Josef, ed. Kronika Jana z Marignoly. V Praze: Nákladem nadání Františka Palackého, 1882, str. 485-604. Fontes rerum Bohemicarum díl 3.*

¹²⁰ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, str. 280 - 281.

¹²¹ PRAŽSKÝ, František. *Chronicon Francisci Pragensis = Kronika Františka Pražského*, ed. Zachová, Jana. *Praha: Patriae, 1997. Str. 215. Fontes Rerum Bohemicarum; Series nova, tomus 1.*

¹²² POLC, Jaroslav. *Svěťice*, str. 66 - 68.

¹²³ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, str. 280 - 281.

možnými silami usiloval o její svatořečení. Ale král Václav IV. o tom ani nepřemýšlel, protože měl jiné zájmy.¹²⁴

Shrnutí Anežčina středověkého kultu

Kult sv. Anežky se sice rozvíjel ihned po její smrti, ale první známou snahou o její kanonizaci je až iniciativa Elišky Přemyslovny na konci 20. let 14. století, tedy až něco málo přes čtyřicet let po její smrti. Důvody proč se žádná ze snah nezdařila a proč nedošlo ani k započetí kanonizačního procesu jsou různé, ale vesměs politické. Kult nezanikl a dále se šířil. Největší síly kult dosahoval v souvislosti se snahami o její svatořečení.

Ke konci středověku, kdy už byly ostatky Anežky ztracené, by se dalo říci, že na nějakou dobu kult utichl a vždy se vzedmul spolu s dalším hledáním ostatků. Legenda byla dokonce přeložena do češtiny a zveršována, ale dochovaly se jen Chebské zlomky.¹²⁵ Bohuslav Balbín ve svém díle zaznamenal údajné a dnes velice známé proroctví litoměřického probošta Jana ze Soběslavi, nazývaného Papoušek, že klid se do Čech vrátí teprve tehdy, až bude nalezeno tělo svaté Anežky.¹²⁶

Všechny tyto žádosti nebo zájem o svatořečení ukazují na to, že na Anežku se nikdy nezapomnělo. V očích středověkých lidí již byla světicí, nejvíce pro zázraky, které se děly a o kterých lidé věděli. O svatořečení mohli usilovat jen nejvýše postavení, ale Anežku uctívali všichni. Anežka byla vzorem čistoty, nevinnosti a byla viděna jako naděje na záchranu zdraví nebo života. Podobu jejího svatého vzoru určila sepsaná legenda, která je jediným zdrojem uceleného Anežčina svatého vzoru.

3. ANEŽKA MEZI STŘEDOVĚKEM A SOUČASNOSTÍ

Žádost císaře Leopolda I.

Další snahy o svatořečení na dlouhou dobu ustaly, až do poloviny 17. století, kdy byl kult znovu oživen opětovným hledáním ostatků. V roce 1679 se čeští františkáni rozhodli k podání žádosti do Říma, aby směli oficiálně slavit památku Anežky. Vše vzešlo od kvardiána kláštera františkánů u Panny Marie Sněžné v Praze Bernarda Sanniga, který

¹²⁴ BARTOLOMEUS DE PISA. *De conformatione vitae beati Francisci ad vitam Domini Iesu liber I., fructus VIII., pars secunda - De beata Agnete, filia regis Boemiae. Romae ad S. Antonium, 1906. Str. 358.*

¹²⁵ MLADĚJOVSKÁ, Mira. *Legenda o blahoslavené Anežce: chebské zlomky. Praha: Vladimír Žikeš, 1948.*

¹²⁶ BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica regni Bohemiae, Liber IV., Praha: Typis Georgii Czernoch, 1682, str. 65.*

připravil i žádost pro Leopolda I., v níž jménem císaře žádá papeže Inocence XI. o povolení kultu v Českých zemích a v zemích Habsburské monarchie. Sannig ještě pro Leopolda I. napsal žádost o pomoc kardinála Karla Pia Savojského, komořího kolegia kardinálů.¹²⁷ K žádosti císaře byla ještě přidána potvrzení abatyše Voršily Železné z kláštera Na Františku a provinciála českých minoritů Modesta Hanckeho, že Anežka je v Českých zemích uctívána jako blahoslavená už od svého života. Dále ještě bylo doplněno prohlášení převora pražských křižovníků s červenou hvězdou Jiřího Ignáce Pospíchala, že se v jejich kostele u Karlova mostu již dlouho slaví 6. března, jako den uctívání Anežky, někdy i za přítomnosti arcibiskupa Všechna tato prohlášení a žádost odeslal Bernard Sannig 5. prosince 1679 do Říma.¹²⁸

Anežka tedy byla uctívána jako svatá už dříve, alespoň od pražských křižovníků, a to s povolením pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna, který byl zároveň i velmistr křižovníků. Podle tehdejšího kanonického práva by stačilo potvrzení klarisek a minoritů o jejím svatém uctívání, aby mohla být uznána za svatou. Z neznámých důvodů to ale papeži Inocenci XI. nestačilo a na seznam svatých zapsána nebyla.¹²⁹

3.1. Beatifikace

Anežka byla všeobecně nazývána „blahoslavená“ nebo „svatá“ bez toho, aby došlo k oficiální kanonizaci. Ve středověku však mezi těmito pojmy nerozlišovali a až na samém konci středověku v souvislosti se změnou kanonizačních pravidel začali tyto pojmy rozlišovat.¹³⁰

Na potvrzení úcty, které se nazývalo „rovnocenným“ blahořečením¹³¹, se čekalo až do poloviny 19. století. Proces byl zahájen 23. ledna 1872 na diecézní úrovni v Praze. Pražský arcibiskup kard. Bedřich Schwarzenberg jmenoval komisi, která měla vést řádný informační proces. Předsedou komise byl biskup Karel Průcha. Tato komise měla sestavit potřebné listy a podklady pro odeslání do Říma. Tyto spisy byly odeslány v listopadu 1872. Spolu s žádostí o potvrzení uctívání bylo odesláno i 26 prosebných listů, z nichž dva podepsala sama císařovna Marie Anna, další byly od českých, moravských a slezských biskupů, od katedrálních kapitul,

¹²⁷ První se o tom zmiňuje MINAŘÍK, Klemens. *Provinciál P. Bernard Sannig, učenec, spisovatel a organizátor františkánské provincie (1637-1704)*, in: *Časopis katolického duchovenstva*, roč. 67., 1926, str. 63 - 604.

¹²⁸ KUBÍN, Petr. *Anežčina posmrtná pouť za svatozářím*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 66 - 67. ISBN 978-80-7422-145-3.

¹²⁹ *Tamtéž*, str. 66 - 67.

¹³⁰ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů*, str. 68 - 71.

¹³¹ NĚMEC, Jaroslav. *Anežka Česká: úcta a proces svatořečení*. 2. vyd. Vídeň: [s.n.], 1987, str. 40.

od kolegiálních chrámů českého království, od pražských řeholnic, šlechticů a dam z vyšší společnosti. V Římě se proces zpozdil, protože bylo potřeba exaktně doložit, že jednotlivé prameny k Anežské úctě jsou skutečně starší roku 1534.¹³² Šlo o upřesnění dat sepsání Kroniky Zbraslavské, Kroniky Marignolovy, Kroniky Přibíka Pulkavy a dalších a obrazu sv. Anežky se svatozáří na oltáři velmistra Puchnera. V Praze proto byli svoláni historici, odborníci a znalci umění jmenovitě Václav Vladivoj Tomek, Josef Emler, Klement Borový, Josef Hellich a František Sequens, kteří přísežně potvrdili vznik jednotlivých děl před rokem 1534.¹³³ Na obraze na oltáři velmistra Puchnera, jehož vznik datovali rokem 1484, je zobrazena Anežka, jak odevzdává kostel velmistru Konrádovi a již je zde zobrazena se svatozáří, což dokládá, jak velké úctě se těšila.¹³⁴

Další posun v procesu nastal až v roce 1874, kdy se Anežka stala předmětem jednání kongregace obřadů v Římě. Obhájce víry Lorenzo Salvati vznesl několik námitek týkajících se vypovídání svědků, doložení plynulosti úcty za husitských válek a další.¹³⁵ Obhájce procesu Alois Lauri je však bez problémů vyvrátil a dokázal jejich nepodloženost. Konečně tedy 28. listopadu 1874 vydala kongregace obřadů výnos, ve kterém potvrdila úctu blahoslavené Anežky. Tento výnos schválil 3. prosince 1874 papež Pius IX. Tímto dostala Anežčina úcta, která trvala celá staletí první oficiální schválení a povolení. Následně potom podal 20. března 1875 pražský arcibiskup kardinál Schwarzenberg žádost o povolení oficiálních oslav blahoslavené Anežky, které kongregace obřadů povolila a tak se mohl slavit svátek v české církevní provincii každoročně 2. března, v den skutečného Anežčina úmrtí.¹³⁶ První oslavy se konaly roku následujícího, tj. 1876.¹³⁷

Pro Anežskou úctu bylo její oficiální blahořečení velkým mezníkem, protože se tím otevřela cesta ke konečnému uznání Anežky za svatou. Zároveň zde nastává změna, kdy už o její svatořečení neusilují sami králové z vlastní iniciativy, ale více stává se jenom církevní

¹³² Na pokyn papeže Urbana VIII. vydalo v roce 1625 Svaté officium dva dekrety, které zakazovaly úctu všech, kteří dosud nebyli papežem svatořečení nebo alespoň blahoslaveni. Měly se odstranit obrazy a sochy, kde byli zobrazováni se svatozáří, a bylo zakázáno publikovat životopisy, ve kterých se pojednávalo o zázracích. Výjimku však měly kulty, které se slavily už od „nepaměti“. Urban VIII. pak v roce 1634 potvrdil oba dekrety a stanovil povinnou délku existence kultu na sto let, tj. před rok 1534. Pokud byla doložena úcta před tímto rokem, mohli být tyto osoby zapsány do Římského martyrologia, které bylo oficiálním seznamem světců. Více KUBÍN, Petr. *Šedm přemyslovských kultů*, str. 66 - 68.

¹³³ NĚMEC, Jaroslav. *Anežka Česká*, str. 42.

¹³⁴ *Tamtéž*, str. 40 - 42.

¹³⁵ *Tamtéž*, str. 41. Pro srovnání KUBÍN, Petr. *Anežčina posmrtná pouť za svatozáří*, str. 67. nazývá Lorenza Salvatiho „promotor víry“ a „ďáblův advokát“.

¹³⁶ NĚMEC, Jaroslav. *Anežka Česká*, str. 42 - 45. K tomu dále KUBÍN, Petr. *Anežčina posmrtná pouť za svatozáří*, str. 67.

¹³⁷ K tomu více TIBITANZLOVÁ, Radka a PUČALÍK, Marek. *Anežské beatifikační oslavy v Praze*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 69 - 70. ISBN 978-80-7422-145-3.

záležitostí. Pravděpodobným důvodem je to, že na českém trůně již neseděl domácí královský rod, ale rakouští Habsburkové. Leopold I. sice formálně podal žádost, ale jak již bylo popsáno, připravil ji pro něj teolog a františkán Sannig. Je také posledním králem a císařem, který se o svatořečení Anežky pokusil. Od této doby budou všichni žadatelé již z řad církevních představitelů.

4. ÚCTA V SOUČASNÝCH DĚJINÁCH

Dlouhá doba uplynula, než se Anežka dočkala alespoň úředního potvrzení úcty a byla blahoslavena. To se stalo v roce 1874, ale tím jakoby největší vzednutí Anežčina kultu teprve začalo. Je třeba si předně uvědomit, že dvacáté století, na jehož samém konci byla Anežka svatořečena, je stoletím plným změn. Anežčiny ideály čistoty, spravedlnosti a starosti o druhé přetrvávají dál a v dobách, kdy byl český lid utiskován a trpěl, se na Anežku vzpomínalo nejvíce. A právě proto, že k jejímu svatořečení došlo teprve nedávno a ve stejné době došlo u nás i k pádu komunismu, lze říci, že je to v poslední době nejvíce vzpomínaná česká svěřice. Důkazem je i veliký zájem médií o hledání jejího hrobu a o loňský rok 2011, který byl nazván „rokem Anežky“.

4.1. Cesta ke svatořečení

Po Anežčině blahořečení pokračovaly snahy o svatořečení. Již v roce 1927 se obrátil na papeže Pia XI. velmistr křižovníků s červenou hvězdou Dr. Josef Vlasák s prosbou, aby blahoslavená Anežka Česká byla připsána do seznamu svatých. Po jubilejních oslavách 650. výročí od Anežčina úmrtí, které se v Praze a po celé české zemi okázale oslavovalo, žádal v roce 1935 oficiálně o její kanonizaci také kardinál Karel Kašpar. Dr. Vlasák ve své žádosti uvádí, jak hlubokou stopu nechala Anežka v dějinách českého národa a že jejím velkým dědictvím je řád křižovníků s červenou hvězdou. Kardinál Kašpar pak mimo jiného připomíná mnohé snahy o svatořečení, které vždy vlivem nepříznivých politických nebo jiných podmínek nedošly ke svému zdárnému konci.¹³⁸

Druhá světová válka znovu zkomplikovala a pozastavila započatí kanonizačního procesu. Nové žádosti byly sepsány až roku 1948, kdy podala žádost generální kapitula minoritů. O dva roky později se obrátil jménem českých a slovenských biskupů na papeže

¹³⁸ NĚMEC, Jaroslav. *Anežka Česká*, str. 52 - 53.

pražský arcibiskup Beran. V tomto případě však stála v cestě velká překážka a to chybějící ostatky, které byly v té době bezpodmínečnou podmínkou kanonizace.¹³⁹

Největší zásluhu na Anežčině svatořečení má pražský arcibiskup kardinál František Tomášek. V roce 1978 byl zvolen nový papež, poprvé slovanské národnosti, Jan Pavel II. Tento papež se netajil snahou o oživení náboženského života a tuto snahu podporoval i pražský arcibiskup kardinál Tomášek.

Papež poslal 2. února 1982 dopis kardinálu Tomáškovi k sedmistému výročí úmrtí blahoslavené Anežky České. Tento list je výbornou ukázkou toho, jak na Anežku pohlíželi ve Vatikánu, možná trochu zkresleně očima papeže, který byl slovanské národnosti. Převážná část listu obsahuje převyprávění Anežčina života, ale ukazuje, kterým skutečností přikládá papež váhu a které naopak opomíjí. Už v úvodu zdůrazňuje fakt, že její pověst se ještě za jejího života šířila Evropou. Uznává, že právem se k ní po staletí český lid obrací s prosbami. Nadále shrnuje její život a zaměřuje se na následující aspekty. Začíná u královského původu, připomíná příbuznost se svatou Hedvikou a svatou Alžbětou Durynskou. Zmiňuje jak výchovu v klášteře v Třebnici, tak v Doksanech, ale opomíjí fakt, že původně do Třebnice odešla jako snoubenka syna svaté Hedviky. Více se zaměřuje na vliv této světice na malou Anežku, jak ji naučila modlitbě a lásce ke Kristu. Pokračuje zasnoubením se synem císaře, což ji přivedlo do Vídně. Píše o jejím ctihodném chování u dvora ve Vídni a jak špatně se tam cítila. Za zásadní zlom v životě světice považuje její odmítnutí císaře s požehnáním papeže a seznámení s františkány, jejichž ideály byly tím, po čem toužila. Zde poprvé vyzdvihuje ideál chudoby, kterému Anežka propadla. Dále zmiňuje založení špitálu, křižovníků s červenou hvězdou a kláštera. Nadále zdůrazňuje, jak svatě se po vstupu do kláštera chovala. Na jednu stranu však píše, že se vyhýbala samotě a raději pomáhala nemocným sestřím, vařila jídlo pro chudé, spravovala šaty, ale v zápětí zase chválí, že milovala samotu, kdy se oddávala jenom modlitbě. Obě vlastnosti jsou sice chvályhodné, ale poněkud si protiřečí. Další ctností, které si váží, je její pokora. Dokonce se zmiňuje i o jejích vizích, kdy předvídala, že zemře skoro poslední z rodiny a kdy předvídala smrt Přemysla Otakara II. Líčení jejího života uzavírá její smrtí, při níž ještě nebádala sestry, aby zachovávaly ideály františkánské chudoby. Anežku tedy popisuje jako největší vzor ctností, z kterého by si měli vzít příklad všichni. Tím ale list ještě nekončí. Znovu připomíná její největší zásluhy, z nichž vybírá založení Řádu křižovníků, milosrdenství, velkorysou a nezištnou službu lidu a další. Osnova Anežčina života, jak jej vypráví papež, se drží stejné linie jako legenda. Je pravděpodobné, že papež tento životopis sepsal přímo podle legendy, i když na ni v dopise nijak neodkazuje.

¹³⁹ NĚMEC, Jaroslav. *Anežka Česká*, str. 53.

Poté se obrací přímo na kardinála Tomáška s úvahou, že takové ochotné a nezištné služby jsou zapotřebí i dnes. Nabádá kardinála a tím i celý český národ, aby si tuto významnou kapitolu historie bedlivě střežili. Ze závěru dopisu je patrné, že naráží na komunistický režim. Papež Jan Pavel II. tedy nepochyboval o svatosti Anežky a naopak její důležitost pro český národ, stejně jako její ideály pokory, chudoby a nezištné pomoci, vytýká na první místo.¹⁴⁰ V prosinci roku 1983 poslal kardinál Tomášek už definitivně poslední žádost o svatořečení Anežky, na jejímž základě začal kanonizační proces.¹⁴¹

Pro kanonizační proces bylo nutné doložit ostatky budoucí svaté, legendu o životě Anežky, prokázané a řádně prošetřené zázrak, další doklady a svědectví o zázracích a doklady, že byla a je uctívána. Soubor těchto dokumentů se nazývá Pozice o ctnostech.

4.1.1. Nalezení relikvie

V první řadě je potřeba uvést příběh nalezení ostatku Anežky, protože do té doby byl chybějící ostatek největší překážkou svatořečení. Ačkoliv hrob sv. Anežky do dnešních dnů nalezen nebyl, vrátila se těsně před jejím svatořečením jedna její relikvie zpátky do Čech. Příběh jejího nalezení popsal ThLic. Pacifik Miroslav Matějka Th.D., kněz Řádu menších bratří kapucínů, v článku pro časopis Poutník, který získal většinu informací od samotného nálezce této relikvie Šimona Zusky.¹⁴²

Tímto ostatkem je spodní čelist, kterou v roce 1567 Marie Španělská po smrti svého manžela císaře Maxmiliána I. odvezla do Španělska. Kde ji Marie získala, se bohužel neví. Jisté je, že ho Marie odkázala své dceři Janě, která se později stala abatyší kláštera v Madridu a všechny ostatky svatých, včetně Anežčiny čelisti, odkázala madridskému zámku El Escorial. Tuto informaci uveřejnil ve své knize Církev vítězná, vydané roku 1892, František Ekert.¹⁴³ Proč je Ekert první, kdo o tomto ostatku mluví, a proč ho nehledal nikdo v sedmnáctém století v souvislosti s hledáním jejího hrobu, není zcela jasné. Jisté však je, že když v roce 1936 propukla ve Španělsku občanská válka, při které byla pronásledována církev, kněží a řeholníci, byly také drancovány kláštery a jejich inventáře. V té době se i z El Escorialu ztratil inventář všech ostatků, kterých je tam uloženo přes sedm tisíc.¹⁴⁴

¹⁴⁰ List papeže Jana Pavla II. Františku kardinálu Tomáškovi, pražskému arcibiskupovi, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*, Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 89 - 91. ISBN 978-80-7422-145-3.

¹⁴¹ ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 71. ISBN 978-80-7422-145-3.

¹⁴² MATĚJKA, Pacifik Miroslav. *Něco málo o ostatcích sv. Anežky*. Poutník [online]. 2004, č. 2 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=987.

¹⁴³ EKERT, František. *Církev vítězná: životy Svatých a Světic Božích: pořadem roku občanského*. Sv. 1. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1892, str 354.

¹⁴⁴ MATĚJKA, Pacifik Miroslav. *Něco málo o ostatcích sv. Anežky*. Poutník [online]. 2004, č. 2 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=987.

A nyní již v příběhu této relikvie přichází na scénu český františkán Šimon Zuska, který zmíněnou čelist objevil. Zuska totiž v roce 1948 emigroval z Čech nejprve do Německa a v roce 1950 se dostal až do španělské Valencie, kde žil ve františkánském kolegiu La Concepción až do své smrti v roce 2009. V roce 1952 se setkal s významnými církevními představiteli české emigrace v Římě, jmenovitě s Tomášem Špidlíkem, Jaroslavem Polcem a Jaroslavem Škarvadou. Tam se dozvěděl o informaci uvedené v díle Františka Ekrta, že by se historicky ověřený ostatek měl nacházet v El Escorialu. Rozhodl se tento ostatek najít. Když si vyžádal a zařídil potřebná povolení pro hledání ostatku a vstup do trezoru El Escorialu, ihned se tam vypravil a chtěl začít s hledáním. Problém ale byl v onom chybějícím inventáři, v němž mělo být přesně uvedeno, kde v trezoru se ostatek nachází. Bez něj bylo téměř nemožné najít mezi tak velkým množstvím ostatků právě ten Anežčin. Zuska později vypověděl, že jeho nalezení považuje za zázrak. V momentě, kdy v zoufalství nevěděl, odkud začít s hledáním, se ve dveřích trezoru objevil převor s inventární knihou. Tuto knihu jim právě v tento den kdosi neznámý poslal poštou. Poté už nalezení Anežčina ostatku bylo otázkou několika minut. Informaci o tom, že se v El Escorialu skutečně Anežčin ostatek našel, předal českým církevním představitelům v Římě.

Od doby jeho nalezení se s ostatkem nic nedělo až do 6. července 1987, kdy kardinál František Tomášek požádal španělského krále o darování části nebo celého ostatku v souvislosti s očekávaným svatořečením Anežky, protože se jednalo o dosud jediný známý ostatek české blahoslavené. A skutečně dne 4. května 1988 byl doručen diplomatickou poštou ostatek kloubního výstupku dolní čelisti. Později byl pro tento ostatek zhotoven stříbrný relikviář se zlatým zdobením, který je uchováván v depozitu katedrály sv. Víta.¹⁴⁵

4.1.2. Pozice o ctnostech

Další významnou součástí procesu kanonizace je Pozice o ctnostech. Jedná se o soubor dokumentů, výpovědí o zázracích a historických dokladů, které mají dokázat ctnosti a skutečnou svatost posuzovaného.¹⁴⁶ Její vypracování je tedy základem, na kterém stojí celý kanonizační proces a není proto možné ho opomenout.

¹⁴⁵ MATĚJKA, Pacifik Miroslav. *Něco málo o ostatcích sv. Anežky. Poutník [online]. 2004, č. 2 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=987.*

¹⁴⁶ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009, str. 12. ISBN 978-80-7266-315-6.* Němec bohužel neuvádí, kde se tato pozice nachází a jak k informacím z ní přišel. Například ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení, str. 72 - 74.* se o ní vůbec nezmiňuje, stejně jako pomíjí celý kanonizační proces a věnuje se spíš situaci v Československu.

V případě Anežky vycházela pozice o ctnostech z její nejstarší, tzv. milánské, legendy.¹⁴⁷ Tato legenda byla už ve středověku napsána jako podklad pro její svatořečení a proto byl i její obsah vhodný k užití do pozice o ctnostech, protože sama legenda vyzdvihuje Anežčiny ctnosti a zázraky. Vedle legendy pozice o ctnostech obsahuje i různé listiny, především podává výpověď o čtyřech listech, které Anežce poslala Sv. Klára. Pozice uvádí i památky uměleckého rázu, jako jsou obrazy a sochy, a archeologické památky.¹⁴⁸

Pozice byla předložena k posouzení poradcům z oboru historie a teologie a nakonec byla schválena i komisí biskupů a kardinálů. Na jejím základě byl vypracován Dekret o ctnostech, který 13. 1. 1988 potvrdil papež Jan Pavel II.¹⁴⁹ Poté se přikročilo ke zkoumání vyslyšení proseb a zázraků na Anežčiny přimluvy. Souběžně s tím kardinál Tomášek písemně požádal španělského krále Juana Carlose I., o darování ostatku pro očekávané svatořečení.¹⁵⁰

Důležitou součástí procesu je i dokládání zázraků. Milánská legenda sice uvádí mnoho zázraků, ale pro kanonizaci bylo nutné získat záznam alespoň o jednom důkladně zdokumentovaném zázraku za přimluvu blahoslavené Anežky, který se stal od beatifikace do současnosti. Zpravidla se jedná o okamžité a trvalé uzdravení, které je za současného stavu lékařské vědy nevysvětlitelné.¹⁵¹ V generálním archivu minoritů a v tajném archivu Kongregace pro svatořečení v Římě se našly záznamy několika zázraků uzdravení z třicátých a čtyřicátých let 20. století. Němec výslovně uvádí následující.

Roku 1931 byla náhle uzdravena z infarktu srdečního svalu generální představená Školských františkánských sester Marie Xaverie Fuergottová. Roku 1934 byla uzdravena náhle po mrtvici sestra Marie Bibiána Křížová z Mělníka. Roku 1937 se náhle uzdravil na přimluvu bl. Anežky ze zbytnění sleziny s různými komplikacemi pan Gustav Dvorský z Turzovky. A nakonec roku 1941 byl náhle uzdraven pan Karel Reisinger, major policie, který trpěl prudkým podrážděním zánětu žlučníku a jater s přidruženým zánětem pohrudnice a oboustrannými příušnicemi. A právě tento poslední případ, protože byl nejlépe zdokumentován, byl předložen komisím a sboru lékařů v Kongregaci pro svatořečení v Římě v roce 1989 a byl uznán jako platný pro kanonizaci.¹⁵² Tyto zázraky jsou výborným dokladem neutuchající úcty k Anežce. Manželka uzdraveného Karla Raisingera, která se k Anežce modlila za uzdravení svého manžela, vypověděla, že umírajícímu muži položila na

¹⁴⁷ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda*, str. 99 - 149.

¹⁴⁸ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, str. 13.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, str. 13.

¹⁵⁰ MATĚJKA, Pacifik Miroslav. *Něco málo o ostatcích sv. Anežky*. *Poutník* [online]. 2004, č. 2 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=987.

¹⁵¹ LAŠTOVICA, Josef. *Průběh svatořečení je dlouhý a náročný*. *Katolický týdeník* [online]. 2006, č. 44 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=4912>.

¹⁵² Němec, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, str. 13 - 14.

srdce obrázek světice a na chodbě se modlila. Tuto výpověď učinila v roce 1943 a nazvala ji sveticí, přesto, že byla Anežka teprve blahorečená. Proč a kým byly tyto zázraky v této době zaznamenány a jak se dostaly do Říma, není zcela jisté, ale vše nasvědčuje tomu, že byly sbírány jako podklady pro zamýšlené svatořečení někdy před polovinou 20. století. Druhá světová válka však zmařila veškeré snahy, ale záznamy o zázracích zůstaly uchovány.

Ze samotné pozice o ctnostech vystupuje Anežka hlavně jako léčitelka a záchránkyně života. Je zde zdůrazňována její nadpřirozená moc uzdravovat. Protože cílem pozice je dokázat, že budoucí svatý opravdu konal zázrak, byly pravděpodobně jako důkaz vybírány záměrně zázraky uzdravení, protože je nejsnadnější je prokázat.

Vypracovaná pozice, ve které jsou citované dokumenty podány v celém znění, byla nejdříve předložena lékařské komisi na Kongregaci pro svatořečení. Ta uznala diagnózu nemoci, dosvědčenou lékaři z Prahy, za smrtelnou, zvláště na začátku druhé světové války, kdy nebylo možno konzultovat s odborníky a hledat jiné léčebné terapie a nové léky. Komise lékařů předala svůj posudek komisi teologů, která se shodla, že se jednalo o nadpřirozený zásah, když došlo k úplnému uzdravení smrtelně nemocného pacienta. Totéž konstatovala i komise biskupů a kardinálů a případ byl předložen k ratifikaci samotnému papeži. Papež Jan Pavel II. svolal z toho důvodu do Vatikánu dne 24. dubna 1989 konzistoř, kde uznal toto uzdravení na přímluvu blahoslavené Anežky za zázračné a ustanovil den její kanonizace na 12. listopad 1989.¹⁵³

4.2. Kanonizace

Samotné kanonizaci předcházelo u nás jakési období připomnění této svaté, což si každý později spojoval s počátkem odporu proti komunistickému režimu. Do všeobecného povědomí se u nás katolická církev snažila dostat pastorační iniciativou Desetiletí duchovní obnovy národa, kterou vyhlásil pastýřským listem 29. listopadu 1987 pražský arcibiskup kardinál František Tomášek. Prostřednictvím této iniciativy chtěla církev oslovit celý národ a cílem bylo vytvořit morální klima pro život svobodné společnosti.¹⁵⁴ Pro každý rok byl jako patron vybrán některý z českých světců či blahoslavených a počátkem byl rok 1988, jehož patronkou byla blahoslavená Anežka, která měla znázorňovat vzor služby lidu a životu.¹⁵⁵ Během celého roku se tak konaly různé církevní akce k uctění této patronky. Například

¹⁵³ Němec, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, str. 17 - 18.

¹⁵⁴ K tomu více OPATRŇY, Aleš. *Desetiletí duchovní obnovy: 1988-1997*. 1. vyd. Brno: Trinitas, 1992. 10 vol. I. ISBN 80-900960-4-2.

¹⁵⁵ ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení*, str. 71. K tomu více HALÍK, Tomáš. *Víra a kultura: pokoncilní vývoj českého katolicismu v reflexi časopisu Studie*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-117-2.

v březnu 1988 se konala pouť na den svátku blahoslavené Anežky v katedrále sv. Víta v Praze. K rozšíření zájmu o tuto akci pomohla i šířená, ale mylná, informace, že se jí má zúčastnit sám papež Jan Pavel II.¹⁵⁶ Nutné je také dodat, že atmosféra v Československu na přelomu roku 1988 a 1989 byla stále více napjatá, což se projevilo např. v lednu 1989 při tzv. Palachově týdnu.¹⁵⁷

Anežka se tak opět dostala do širšího povědomí. Byla v té době vnímána jako naděje pro český národ. Princezna, která se nevdala a místo toho šla za svým snem, byla viděna jako dokonalý vzor. Ovšem tyto předběžné události ještě neměly takovou sílu, jako dny, které měly přijít v listopadu roku 1989.

Anežčina kanonizace byla završením všech snah v uplynulých více než sedmi stech letech od její smrti. Anežčin kult v minulosti byl opakovaně ožívován novými a novými snahami o její svatořečení a tak se na ni nikdy nezapomnělo. Nejednalo se pouze o církevní akt, ale o mnohem hlubší podtext. Tato událost se na konci osmdesátých let 20. století dotýkala mnohem širší veřejnosti než jen věřících. Jak lze vyčíst z mnoha dobových zpráv bylo ve vzduchu cítit zvláštní napětí, které předznamenávalo změny. Čtyřicet let komunistické nadvlády se chýlilo ke konci a první z událostí, která předznamenávala změnu a se stala v Evropě jen tři dny před Anežčíným svatořečením, byl pád Berlínské zdi.¹⁵⁸ Je však nutné shrnout, jak samotný kanonizační proces probíhal, co mu bezprostředně předcházelo a co následovalo.

V dubnu 1989 byl v rámci jednání mezi československou a vatikánskou delegací stanoven termín svatořečení na neděli 12. listopadu 1989. Podle sdělení v Denní situační zprávě ze dne 11. dubna 1989 se uvažovalo i o tom, že svatořečení proběhne v Praze, ale kardinál Tomášek zvolil raději Řím z důvodu nespolupráce československých orgánů.¹⁵⁹ Velkou změnou a ve značné míře i překvapením byl postoj vedení KSČ k plánované pouti do Říma a ta díky tomu mohlo do Říma odcestovat zhruba deset tisíc poutníků. Možná to souviselo se změnami v mezinárodním měřítku, kdy KSČ nevědělo, jak se ke vzniklé situaci postavit a tak nebránili vycestování lidí ze země.¹⁶⁰

¹⁵⁶ ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení*, str. 72 - 73.

¹⁵⁷ Názvem „Palachův týden“ je označováno sedm lednových dnů od 15. do 21. ledna roku 1989. Původně vzpomínková akce k uctění památky sebeobětování se Jana Palacha přerostla kvůli jejímu potlačení ze strany vládnoucího režimu v sérii občanských demonstrací.

¹⁵⁸ TAYLOR, Frederick. *Berlínská zeď: 13. srpna 1961 - 9. listopadu 1989*. Praha: BB/art, 2008. 487 s. ISBN 978-80-7381-413-7.

¹⁵⁹ *Denní situační zpráva FMV*. Č. 21, ze dne 11. dubna 1989, in: <http://www.ustrcr.cz/cs/denni-situacni-zpravy-1989>.

¹⁶⁰ ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 74. ISBN 978-80-7422-145-3.

Slavnostní obřad se konal v neděli 12. listopadu 1989 v bazilice svatého Petra v Římě za předsednictví papeže Jana Pavla II. Do Vatikánu se sjelo přes deset tisíc návštěvníků z Československa i z exilu.¹⁶¹ Už to samotné číslo svědčilo o velké úctě k této blahoslavené. Dá se předpokládat, že někdo jel do Říma jen proto, že měl tu možnost vycestovat a o Anežku jako takovou mu příliš nešlo, ovšem pocit národní sounáležitosti, který se díky jejímu svatořečení zvedl, byl obrovský. Kromě poutníků do Říma vycestovali i zástupci KSČ. Vedoucím celé delegace byl ministr kultury Milan Kymlička, dále pak předseda Československé strany lidové Zbyněk Zeman, ředitel Sekretariátu vlády pro věci církevní ČSSR Vladimír Janků, náměstek ministra kultury František Jelínek a čs. velvyslanec v Itálii Norbert Židek.¹⁶²

Průběh obřadu a přípravy baziliky svatého Petra byly zajištěny Kongregací pro svatořečení a řeholním řádem otců minoritů.¹⁶³ Hned při vstupu do baziliky byl pověšen Anežčin obraz, který speciálně pro tuto příležitost namaloval Makarius Tauc. Anežka je na něm zobrazena v řeholním rouchu, v levé ruce drží kostel a pravou rukou žehná. Dále je zobrazena s beránkem u levé nohy a císařskou korunou u pravé nohy. To má znázorňovat, že odmítla císaře a zvolila si Krista.¹⁶⁴ Tento obraz měl každému, i těm, kdo o Anežce příliš mnoho neděli, hned na první pohled ukázat její svatý vzor, stále přítomný prvek odmítnutí světa a oddání se Kristu, chudobě a řádu.

Obřad kanonizace v bazilice sv. Petra proběhl dle běžných pravidel. Pražský kardinál arcibiskup Tomášek přednesl žádost, aby papež zapsal do seznamu svatých blahoslavenou Anežku a přečetl její krátký životopis, aby ji představil. Tento životopis uvádí všechny typické okamžiky jejího života, které se jako šablona opakují všude - královský původ, výchova v klášteře, volba řehole místo ženicha, založení kláštera, špitálu a Řádu křížovníků s červenou hvězdou, chudoba, láska ke Kristu, dobročinnost, svatá smrt a okamžitý rozvoj úcty. Následovaly zpívané litanie ke všem svatým, uctívaným zvláště v českých zemích. Po závěrečné modlitbě pronesl Svatý otec ze své katedry kanonizační formulí, ve které slavnostně a s konečnou platností prohlásil Anežku Českou za svatou a zapsal ji do seznamu svatých.¹⁶⁵ Potom byl k papežskému trůnu přinesen k uctění relikviář ze zlaceného a stříbrného bronzu s ostatkem nové svaté. Tento relikviář byl zhotoven ke kanonizaci sv. Anežky a byla v něm uložena část dolní čelisti, do té doby jediná známá relikvie Anežky.

¹⁶¹ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, str. 20.

¹⁶² *Oficiální delegace ČSSR v Římě. Rudé právo. 1989, 11. 11., str. 7.*

¹⁶³ *Tamtéž, str. 21.*

¹⁶⁴ ROYT, Jan. *Ikonografie sv. Anežky České v průběhu staletí*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 46. ISBN 978-80-7422-145-3.*

¹⁶⁵ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, str. 21.

Obřad následoval liturgickými zpěvy a slavnostní homilie papeže. Papež obřad zakončil poděkováním a požehnáním.¹⁶⁶

4.3. Sametová revoluce - zázrak Anežky?

Politická situace nejen u nás, ale i ve světě sice předznamenávala změny již před samotnou kanonizací, ale dnes už víme, že tato událost měla velký vliv na další vývoj našeho státu. Abych v této kapitole dokázala vystihnout atmosféru tehdejší doby, budu se zde vracet k událostem okolo svatořečení, ale trochu jiným pohledem.

O připravovaném svatořečení Anežky se zprávy veřejností šířily už od února 1989.¹⁶⁷ Otázkou bylo, jak se komunistický režim postaví ke snahám o vycestování ze země. Úřady si zřejmě domyslely, že kdyby zakázali účast na svatořečení, zůstala by tato akce výhradně záležitostí českých emigrantů, což by byla mezinárodní ostuda. Proto úřady umožnily vycestovat na pouť tisícům věřících.¹⁶⁸ Dnes se počty českých poutníků odhadují okolo desíti tisíc, přesné číslo ale není známo.¹⁶⁹ V Římě ovšem neočekávali tak velkou účast poutníků z Čech a nechtěli, aby byla katedrála sv. Petra prázdná, proto na stejný den určili i kanonizaci polského kapucína Adama Chmielowského. Nakonec však z Československa přijely čtyři zvláštní vlaky, přes sto autobusů, mnoho aut a jeden letecký speciál.¹⁷⁰ Atmosféru svatořečení mohli cítit v Československu i ti, kdo přímo v Římě nebyli, protože celý obřad přenášela v přímém přenosu Československá televize. Obecně se dnes hovoří, že již tehdy byl ve vzduchu cítit nádech svobody, spojený nejen s cestou do Říma za svatořečením, ale i s pádem Berlínské zdi, který se udál několik dní před svatořečením Anežky.¹⁷¹

Nejlepší svědectví o všech událostech okolo svatořečení podává monsignore Tomáš Halík, který jako Iniciátor Desetiletí duchovní obnovy národa, byl jedním z předních osobností, které se účastnily pouti za svatořečením Anežky. Byl pověřen kardinálem Tomáškem, aby odjel do Říma dříve a vedl tam duchovní přípravu vysílanou vatikánským rádiem. Podařilo se mu dokonce vyjednat si soukromou audienci u papeže, kde s ním rozebíral kromě jiného i politickou situaci a papež ho varoval, aby se připravil na přicházející

¹⁶⁶ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, str. 21.

¹⁶⁷ HELLEBRAND, Ing. František. *Listopad 1989: Připomenutí svatořečení Anežky České*. In: *Hradecinfo.cz* [online]. 2009 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.hradecinfo.cz/products/listopad-1989-pripomenuti-svatoreceni-anezky-ceske/>

¹⁶⁸ JANDOUREK, Jan. *Tomáš Halík: Ptal jsem se cest*. Praha: Portál, 2010, str. 204 - 205. ISBN 978-80-7367-720-6.

¹⁶⁹ ŠEBEK, Jaroslav. *Svatá Anežka nám vyprosila svobodu*. *Katolický týdeník* [online]. 2011, č. 25 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/prilohy/svata-anezka-nam-vyprosila-svobodu.html>

¹⁷⁰ ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení*, str. 74.

¹⁷¹ ŠEBEK, Jaroslav. *Cesta k Anežčinu svatořečení*, str. 74. - 75.

velké změny. Za deset dní od této rozmluvy s papežem už v Českoslovenku začala revoluce a Halík ji přímo nazývá „revolucí svaté Anežky“.

Události dní následujících po svatořečení Anežky jsou dnes obecně nazývány Sametová revoluce, pro její nenásilný průběh. Už bezprostředně po revoluci se na veřejnosti objevily tvrzení, že revoluce je zázrakem Anežky. Hlavní podíl na těchto úvahách má dnes dobře známé proroctví. Den po kanonizaci se konala velká audience poutníků u papeže. Tomáš Halík zde před příchodem papeže pronášel úvodní slovo a v něm zmínil i legendu z období baroka, že v Čechách bude konečně dobře, až bude Anežka svatořečena. Halík podotýká, že stačil zahlédnout nenávidné obličej zástupců KSČ.¹⁷² Jiní tvrdí, že toto proroctví se rozšířilo z úst kardinála Tomáška ještě před rokem 1989.¹⁷³ Toto proroctví se vykládalo v průběhu následujících let v různých úpravách, vždy k aktuální potřebě. V poslední době se zase objevuje v souvislosti s nalezením Anežčina hrobu. Není až tak důležité, kdo toto proroctví rozšířil, ale mnohem významnější je, že se mezi lidmi, ať věřícími či ne, uchytilo a lidé v něm spatřují naději na lepší život. Tím spíš, když se poté více méně potvrdilo následnou sametovou revolucí jen pět dní po kanonizaci.

Důležitý je i samotný projev papeže při audienci s českými poutníky. Papež, jak už naznačuje rozhovor s Tomášem Halíkem, očekával a věřil v právě přicházející změny a v tomto duchu i byl i vedený projev k Československým poutníkům. V projevu vypovídá o Anežce, o tom, že měla význačný podíl na občanském a kulturním vývoji svého národa a blízká lidem zůstala svou křesťanskou láskou. Anežku považuje za vzor odvahy a duchovní oporu, nebeskou ochránkyni na každodenní cestě plné překážek. Nabádá Československé poutníky, aby se k ní obraceli s důvěrou a nadějí a aby ji prosili o svou ochranu zvláště v tomto roce.¹⁷⁴ Je jisté, že papež naráží na možné budoucí politické změny a Anežku vidí jako ochránkyni národa.

Dva dny po svatořečení se většina poutníků rozjela zpátky domů. Bylo ale i dost takových, kteří se vraceli až po událostech 17. listopadu a přijeli rovnou do probíhající revoluce. Tomáš Halík ve svém životopise uvádí, že zprávy začaly do Říma přicházet už 18. listopadu, ale ne příliš konkrétní. Při odjezdu 20. listopadu si v letadle konečně přečetli Rudé právo, kde byly zprávy o demonstracích a že byl asi zabit nějaký student. Kardinál Tomášek tehdy prý poznamenal, že tady je ta revoluce, v kterou zatím odmítali věřit. Halík tvrdí, že

¹⁷² JANDOUREK, Jan. *Tomáš Halík*, str. 208.

¹⁷³ VALEŠOVÁ, Magda. *Listopad 1989 - svatořečení Anežky České v Římě*. OŘÍK: Farní zpravodaj Ostrovačice, Říčany, *Veverské Knínice [online]*. 2009, 6. [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.orik.cz/content/listopad-1989-svatoreceni-anezky-ceske-v-rime>

¹⁷⁴ *Boží pravda zůstává na věky*. *Katolické noviny*. 1989, 51-52, s. 9.

následující dny se odehrávalo něco, v co před několika dny nikdo nedoufal a že za dobrý konec se modlili i tací, kterým to dříve bylo cizí.¹⁷⁵

Ze zpráv a článků v tisku v letech následujících po revoluci je zřejmé, že vyprávění o tom, jak probíhala sametová revoluce, začíná vždy nejdříve u svatořečení Anežky v Římě. Tato událost se stala neodmyslitelnou součástí jedné z největších událostí našich novodobých dějin. Anežka je stále i v této době líčena se všemi aspekty jejího svatého vzoru, jako je chudoba, odmítnutí života v bohatství, volba řehole a péče o chudé a nemocné, ale je jí nově mnohem více přisuzován smysl pro národ, pocit zodpovědnosti za společnost a stát. Výzvy z řad církve k věřícím i nevěřícím, aby se u Anežky modlili za ochranu národa, přetrvaly v myslích pamětníků dodnes. Proto Anežčin svatý vzor dnes není již vnímán toliko v podobě řeholnice a chudé sestry, ale nová doba jí přiřkla nový vzor hrdé ochránkyně národa.

4.4. Anežka jak ji známe dnes

Odpověď na otázku, jak Anežku vidíme dnes, není jednoduchá. Anežka již mnoho let není jen záležitostí věřících. Mnohem více je dnes posuzována jako skutečná historická žijící osoba, než jako svatá, ale přitom jsou s ní natrvalo spjaty prvky jejího svatého vzoru, jako je volba chudoby, péče o nemocné a chudé, zázraky a mnoho dalších. V této kapitole bude nastíněna Anežka, jak a kde je možné ji vidět dnes a čím je významná pro dnešního člověka mimo okruh věřících.

Bezpochyby nejznámější podoba Anežky mezi dnešní veřejností je ta na padesátikorunové bankovce. Autorem tohoto portrétu je Oldřich Kulháněk. Tato bankovka byla dána do oběhu 6. 10. 1993. Je zde zobrazen Anežčin portrét už v pokročilejším věku spolu s planoucím srdcem se slzou uprostřed. Patrná je symbolika Anežčina neutuchajícího boje za chudobu a zároveň obětování se pro druhé a pro Krista.¹⁷⁶ Dnes už se s ní v oběhu nesetkáme, protože tato bankovka byla 1. dubna 2011 stažena. Při hlubším zamyšlení, je trochu zvláštní nejvíce si spojovat Anežku, která bojovala za život v chudobě, s bankovkou a penězi.

Druhou nejznámější podobou Anežky je pravděpodobně její socha na Václavském náměstí, která je součástí sousoší sv. Václava. Sochař Josef Václav Myslbek zobrazil Anežku při modlitbě s mladou tváří zakrytou knížecí čepicí a volně splývavým šatem. V reliéfu je pak

¹⁷⁵ JANDOUREK, Jan. *Tomáš Halík, str. 208 - 209.*

¹⁷⁶ NĚMEČKOVÁ, Věra. *Návrh bankovky v hodnotě 50 Kč se sv. Anežkou Českou, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 74. ISBN 978-80-7422-145-3.*

naznačen model kostela odkazující na její zakladatelskou činnost. Anežka naprosto pozbývá aspekt chudoby pro její svatý vzor tolik typický a naopak je zobrazována ještě jako princezna z královského rodu, která teprve zakládá svůj klášter.¹⁷⁷ Více tady vyniká Anežka jako královská dcera než jako řeholnice, ale se sklopenou hlavou v modlitbě dává tušit, že je plná pokory a oddanosti Kristu.

Dále by bylo možné zmínit všelijaké obrazy, knihy a sochy s motivem Anežky, ale mnohem významnější je samotný rok 2011, který byl v médiích označován jako rok sv. Anežky, protože na tento rok připadlo osmisté výročí jejího narození. Oficiální zahájení proběhlo dne 2. 3. 2011 při mši svaté v kostele sv. Františka z Assisi v Praze. V rámci tohoto významného roku se konaly různé přednášky a vědecké konference, bylo vydáno nespočet článků a publikací k Anežce a televize odvysílaly mnoho pořadů s anežským tématem. Je prakticky nemožné shrnout všechny zmínky o Anežce během tohoto roku, proto se zde bude exemplárně pojednávat o dvou největších projektech, které měly přiblížit Anežku veřejnosti, a to o dokumentu *Anežka Česká* a o výstavě *Anežka Česká - princezna a řeholnice*.

Dokument Anežka Česká

Dne 10. listopadu. 2011 byl Českou televizí odvysílán dokumentární film *Anežka Česká*.¹⁷⁸ Dokument¹⁷⁹ vznikl z podnětu Gabriela Mulamuhice z Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou, tedy z řádu, který Anežka založila. Tvůrci filmu pozvali k natáčení i řadu osobností, které s Anežkou mají hlubší pouto. Ve filmu promluvil např. pražský arcibiskup Dominik Duka, P. Petr Piřha, historici umění Helena Soukupová a Jan Royt, diecézní konzervátor P. Vladimír Kelnar, P. Tomáš Halík, historik Jaroslav Šebek a další.

V rozhovoru pro Českou televizi ještě před uvedením dokumentu se režisér Maxmilián Petřík vyjádřil k tomu, proč tento dokument vůbec vzniká a jak on sám vidí Anežku: „*Anežka Přemyslovna je pro mě jednou z nejúžasnějších postav naší historie. Příběh jejího života je plný zajímavých okamžiků.*“¹⁸⁰ Režiséra samotného na Anežce zaujala především její volba řeholního života a života v chudobě. I když se Anežka mohla stát královnou i císařovnou,

¹⁷⁷ VLNAS, Vít. *Maska sv. Anežky, studie k soše pro pomník sv. Václava*, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 74. ISBN 978-80-7422-145-3.

¹⁷⁸ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10300411223-anezka-ceska/>

¹⁷⁹ Česká televize uvede film o Anežce Přemyslovně. Katolický týdeník [online]. 2011, 46/2011. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=8002&webSSID=26edf60f9ddb04b82902ae3dfb922324>

¹⁸⁰ Česká televize uvede film o Anežce Přemyslovně. Katolický týdeník [online]. 2011, 46/2011. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=8002&webSSID=26edf60f9ddb04b82902ae3dfb922324>

namísto toho se stala pro české země nositelkou nové ideje. Nadchla se pro učení sv. Františka z Assisi i jeho následovnice sv. Kláry a jejich řády, klarisky a minority, pak přivedla do českých zemí.

Dalo by se říct, že tvůrci šli doslova po stopách sv. Anežky. Natáčeli v místech Anežčina dospívání, v místech, kde nacházela inspiraci a v neposlední řadě v klášteře, který Anežka založila a kde strávila většinu života. Jmenovitě natáčeli v italském Assisi, v bazilice sv. Hedviky v polské Třebnici, v klášteře cisterciáček v Doksanech, dále ve Falcu u Vídně, v už zmíněném Anežském klášteře v Praze a na mnoha dalších místech.

Hodinový dokument¹⁸¹ již od počátku nemá být klasickým životopisným snímkem, který se zakládá na faktech. Tvůrci se snažili vyhnout popisnosti a soustředili se na emoce a duchovní rozměr. Je zde vidět snaha ukázat, jaký odkaz nám Anežka zanechala, za co jejím snahám vděčíme a jestli jí i dnes dokážeme naslouchat. Zamýšlí se zároveň i nad fenoménem svatosti a nad tím, co to znamená být křesťanem. Dokonale je zde vystižena celá podoba jejího svatého vzoru. Od milující členky královské rodiny, přes chudobu volící řeholnici, pečovatelku o nemocné a zastánkyni chudých, až po kající, která tvrdě trýznila své tělo.

Výstava Anežka Česká - princezna a řeholnice

Tato výstava byla vyvrcholením celého roku věnovaného Anežce. Konala se v budově Anežského kláštera, který je významným exponátem sám o sobě, protože ukazuje jeden z mnoha aspektů Anežčina svatého vzoru - Anežku zakladatelku mužského i ženského kláštera. V této souvislosti byly poprvé vystaveny některé zajímavé nálezy z archeologického výzkumu kláštera, zvláště pak původní architektonické prvky výzdoby kláštera, jako je např. hlavice sloupu ze svatyně Salvátora zdobená drobnou hlavou řeholnice, jež je obecně považována za svatou Anežku. Dále byly vystaveny i některé dobové artefakty přibližující každodenní život v klášteře.

Výstava se také zaměřila na přiblížení františkánské řehole, pro kterou se Anežka rozhodla. Poprvé byly vystaveny nejstarší dochované opisy čtyř listů sv. Kláry Anežce. Přitom nelze opomenout hlavní z prvků Anežčiny svatosti a to sice zapojení se do služby chudým a trpícím, které bylo pro její klášter typickým. Řadou domácích i zahraničních rukopisů byly doloženy klíčové momenty z dějin kláštera a služba potřebným včetně Anežčina boje o privilegium chudoby a založení špitálního Řádu křížovníků s červenou hvězdou jako jediného původně českého špitálního bratrstva.

¹⁸¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10300411223-anezka-ceska/>

Část výstavy byla věnována i Anežčině beatifikaci. Oživený zájem o Anežku byl ukázán na výběru děl poslední čtvrtiny 19. stol. a začátku 20. stol., zejména autorů J. V. Hellicha a Josefa Václava Myslbeka. Autoři výstavy neopomenuli ani opakované snahy o Anežčinu kanonizaci. Od neúspěšných snah v době nástupu Lucemburků na český trůn, až po úspěšné dokončení celého procesu v roce 1989. Neutuchající úctu k Anežce v průběhu staletí dokazovala různorodá díla s anežskou tematikou.

Důležitou součástí výstavy byly osobnosti sv. Alžběty Uherské a sv. Hedviky, pro podobnost svatých vzorů s podobou Anežčina, které navíc pojil příbuzenský vztah. Mezi uměleckými díly byla v největší míře zastoupena středověká vyobrazení vyzdvihující charitativní aspekt jejich svatého vzoru. Tato část měla sloužit pro srovnání rozdílů a naopak společných aspektů vyobrazování všech tří světi, ale expozičně od sebe byly odděleny natolik, že srovnání umožnil až katalog všech shromážděných exponátů včetně dalších, která nebylo možné prezentovat přímo na výstavě.¹⁸²

¹⁸² K výstavě KOL. autorů. *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2011. ISBN 978-80-7422-145-3.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývá osobností Anežky České jako svatého vzoru. V úvodu jsou stanoveny cíle této práce a nástin způsobu jejich dosažení a zhodnocení. Anežka Česká je skutečnou historickou osobností, o jejíž existenci nelze pochybovat. Více než jako skutečná žena je ale vnímán její svatý vzor. Cílem této práce bylo porovnat svaté vzory, jak byly vytvořeny ve středověku jejími pamětníky a jak se proměňovaly v současných dějinách. Hned v začátku práce byla na základě legendy popsána jako skutečná historická osoba a na jejím životním příběhu byly zdůrazněny hlavní aspekty jejího svatého vzoru. Dále byl její svatý vzor porovnán s jejími současnicemi, taktéž světicemi, svatou Alžbětou Durynskou a svatou Klárou. S Alžbětou ji spojuje péče o chudé a zakladatelská činnost. Se svatou Klárou je patrné duchovní pouto mnohem hlubší, neboť sv. Klára byla pro Anežku vzorem a rádkyní v oblastní řeholních pravidel. Největším pojítkem mezi Anežkou a Klárou byla touha po životě v opravdové chudobě.

Anežčin svatý vzor byl ve středověku zaznamenán legendistou v těchto hlavních atributech: Princezna, která se odmítla vdát, odmítla bohatství i život v přepychu u královského dvora a místo toho toužila po životě v pravé chudobě, pro niž ji nadchl řád minoritů a klarisek. Toužila po opravdové chudobě, nechtěla vlastnit žádné statky a přímo odmítala i své tělo. Žila přísně asketickým způsobem života. Na druhou stranu její svatý vzor vyniká péčí o chudé a potřebné. Je viděna jako zakladatelka kláštera a hlavně špitálu, kde bylo pečováno o nemocné. Ve středověku příliš nevyniká její příslušnost ke královskému rodu a zájem o politické dění ve své zemi. Více byla viděna jako záchránkyně života prostřednictvím konání zázraků a vzor ctnostného křesťanského chování.

Opakované snahy o její svatořečení dokládají, jak hluboké úctě se Anežka těšila i mnoho let po své smrti. Její kult byl stále živý a odkaz, který zanechala, byl i po staletích stále platný. O její svatořečení se nejprve pokusila Eliška Přemyslovna spolu s měšťany, poté o ni žádali čeští minorité a poslední známý středověký zájem o svatořečení Anežky je zaznamenán u Karla IV.

Mezi dvě stěžejní části práce je vložena kapitola, spojující obě části a bez které by vývoj Anežské úcty nebyl celistvý. I když v této práci nejde o postihnutí kontinuálního vývoje Anežčina kultu, je tato zmínka nezbytná, protože došlo k opětovnému vzednutí kultu, jehož výsledkem je první oficiální potvrzení úcty - beatifikace Anežky.

Druhá část celé práce je věnována Anežčině úctě od devadesátých let dvacátého století až po loňský rok 2011. V současných dějinách se Anežčin svatý vzor mění, stejně jako se

mění společnost. Většina lidí už není věřících a proto se i mění vzor Anežky ve více lidský a především nacionální. Anežka je považována za zdroj naděje pro celý český národ. Její souvislost s revolucí na konci devadesátých let dvacátého století se nesmazatelně vryla do paměti národa. Revoluce byla často označována za zázrak Anežky nejen církevními představiteli, ale i v médiích a širší veřejnosti. Anežka je viděna jako ochránkyně celého národa, se smyslem pro národní cítění a jako zastánkyně utlačovaných. Do popředí jsou vyzdvihovány její zájmy o politické dění v Českých zemích a vystupuje nyní více jako rádkyně českých králů, jejichž příbuznou byla.

V poslední kapitole je na několika příkladech ukazována Anežka, jak ji vidíme dnes. Protože minulý rok 2011 uplynulo osm set let od Anežčina narození, byla Anežka připomínána veřejnosti mnohými odbornými přednáškami, pořady v televizi, články v odborném tisku i v masmédiích a dalšími různorodými akcemi, jak církevními tak světskými.

Shrneme-li proměny Anežčina kultu, dá se bez nadsázky říci, že v různých dobách si lidé její svatý vzor vždy upravovali pro současnou potřebu. V dobách bídy a hladomoru byla Anežka uctívána jako pečovatelka o chudé, jako princezna, která své bohatství rozdala. V časech nemoci, byla potřebná pro své zázraky uzdravování. V dobách nesvobody byla viděna jako patronka celého lidu a vzpomínána jako naděje na blaho národa. Nelze tedy říci, že Anežčin svatý vzor je ve všem jednotný a stálý, ale možná právě pro tuto bohatost ctností a odkazů, jež nám zanechala, se těší tak veliké úctě už osm století.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Primární prameny

BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica regni Bohemiae, Liber IV.*, Praha: Typis Georgii Czernoch, 1682. Str. 65.

František z Assisi, Klára z Assis, *Regule řádu*, in: Bonaventura Štivar (ed.), *Františkánské prameny. I, Spisy sv. Františka a sv. Kláry*. Vyd. 1. Na Velehradě: Ottobre 12, 2001. ISBN 80-86528-02-2.

List papeže Jana Pavla II. Františku kardinálu Tomáškoví, pražskému arcibiskupovi, in: *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*, Praha: Arcibiskupství pražské, 2012. ISBN 978-80-7422-145-3.

MARIGNOLLA, Giovanni di. Emler, Josef, ed. *Kronika Jana z Marignoly*. V Praze: Nákladem nadání Františka Palackého, 1882. *Fontes rerum Bohemicarum* díl 3.

PRAŽSKÝ, František. *Chronicon Francisci Pragensis = Kronika Františka Pražského*, ed. Zachová, Jana. Praha: Patriae, 1997. *Fontes Rerum Bohemicarum; Series nova*, tomus 1.

STOŠIČ, Krsto. *Naš stari rukopis o bl. Janji iz Praga*, in: *Bogoslavska smotra* 19, č. 2, 1931.

VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*, Praha 1932.

Denní situační zpráva FMV. Č. 21, ze dne 11. dubna 1989, in: <http://www.ustrcr.cz/cs/denni-situacni-zpravy-1989>.

Sekundární literatura

BALBÍN, Bohuslav. *Hagiographus seu Bohemia Sancta (Miscellanea historica Regni Bohemiae, Decadis I liber V.)*, Praha 1682.

BARTOLI, Marco. *Svatá Klára*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-694-8.

BARTOLOMEUS DE PISA. *De conformatione vitae beati Francisci ad vitam Domini Iesu liber I., fructus VIII., pars secunda - De beata Agnete, filia regis Boemiae. Romae ad S. Antonium*, 1906.

BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká, Řím* 1974.

Boží pravda zůstává na věky. *Katolické noviny*. 1989, 51-52, s. 9.

Česká televize uvede film o Anežce Přemyslovně. Katolický týdeník [online]. 2011, 46/2011. Dostupné z:

<http://www.katydz/index.php?cmd=page&type=11&article=8002&webSSID=26edf60f9ddb04b82902ae3dfb922324>

DACHOVSKÝ, Karel. Sv. Alžběta Durynská. Praha: Řád, 2007. ISBN 978-80-86673-09-7.

EKERT, František. Církev vítězná: životy Svatých a Světic Božích: pořadem roku občanského. Sv. 1. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1892.

HALÍK, Tomáš. Víra a kultura: pokoncilní vývoj českého katolicismu v reflexi časopisu Studie. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-117-2.

HELLEBRAND, Ing. František. Listopad 1989: Připomenutí svatořečení Anežky České. In: Hradecinfo.cz [online]. 2009 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.hradecinfo.cz/products/listopad-1989-pripomenuti-svatoreceni-anezky-ceske/>

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Listiny k nejstarším dějinám kláštera a špitálu sv. Františka v Praze, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 126 - 127. ISBN 978-80-7422-145-3.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Václav II. Král český a polský. Praha : Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-841-9.

JANDOUREK, Jan. Tomáš Halík: Ptal jsem se cest. Praha: Portál, 2010, str. 204 - 205. ISBN 978-80-7367-720-6.

KALIVODA, Jan. Rari nantes in gurgite vasto. Anežská hagiografie ve víru staletí, in: Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010.

KOPIČKOVÁ, Božena. Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292-1330. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-656-5.

KUBÍN, Petr. Anežčina posmrtná pouť za svatozáří, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012. ISBN 978-80-7422-145-3.

KUBÍN, Petr. Sedm přemyslovských kultů. Praha: Univerzita Karlova, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4.

KYBAL, Vlastimil. Svatá Anežka Česká, Brno 2001.

LAŠTOVICA, Josef. Průběh svatořečení je dlouhý a náročný. Katolický týdeník [online]. 2006, č. 44 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.katydz/index.php?cmd=page&type=11&article=4912>.

MATĚJKA, Pacifik Miroslav. Něco málo o ostatcích sv. Anežky. Poutník [online]. 2004, č. 2 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=987.

- MINAŘÍK, Klemens. Provinciál P. Bernard Sannig, učenec, spisovatel a organizátor františkánské provincie (1637-1704), in: Časopis katolického duchovenstva, roč. 67., 1926.
- MLADĚJOVSKÁ, Mira. Legenda o blahoslavené Anežce: chebské zlomky. Praha: Vladimír Žikeš, 1948.
- NĚMEC, Jaroslav. Anežka Česká: úcta a proces svatořečení. 2. vyd. Vídeň: [s.n.], 1987.
- NĚMEC, Jaroslav. Zázraky ke kanonizaci českých světců. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009. ISBN 978-80-7266-315-6.
- NĚMEČKOVÁ, Věra. Návrh bankovky v hodnotě 50 Kč se sv. Anežkou Českou, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 74. ISBN 978-80-7422-145-3.
- OPATRŇÝ, Aleš. Desetiletí duchovní obnovy: 1988-1997. 1. vyd. Brno: Trinitas, 1992. 10 vol. 1. ISBN 80-900960-4-2.
- POLC, Jaroslav. Svěťice Anežka Přemyslovna, Praha 1988.
- POSPÍŠILOVÁ, Ludmila OSF a kol. Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba, Ústí nad Orlicí 2010.
- PUČALÍK, Marek a kol. Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba, Ústí nad Orlicí 2010.
- ROYT, Jan. Ikonografie sv. Anežky České v průběhu staletí, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012. ISBN 978-80-7422-145-3.
- SCHAUBER, Vera. Rok se svatými. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, str. 596 - 598. ISBN 80-85527-75-8.
- SPĚVÁČEK, Jiří. Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1994. ISBN 80-205-0291-2.
- SPĚVÁČEK, Jiří. Karel IV. Život a dílo (1316–1378). 2. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1980.
- ŠEBEK, Jaroslav. Cesta k Anežčinu svatořečení, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012. ISBN 978-80-7422-145-3.
- ŠEBEK, Jaroslav. Svatá Anežka nám vyprosila svobodu. Katolický týdeník [online]. 2011, č. 25 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/prilohy/svata-anezka-nam-vyprosila-svobodu.html>
- TAYLOR, Frederick. Berlínská zed': 13. srpna 1961 - 9. listopadu 1989. Praha: BB/art, 2008. 487 s. ISBN 978-80-7381-413-7.

TIBITANZLOVÁ, Radka a PUČALÍK, Marek. Anežské beatifikační oslavy v Praze, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012. ISBN 978-80-7422-145-3.

VALEŠOVÁ, Magda. Listopad 1989 - svatořečení Anežky České v Římě. OŘÍK: Farní zpravodaj Ostrovačice, Říčany, Veverské Knínice [online]. 2009, 6. [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.orik.cz/content/listopad-1989-svatoreceni-anezky-ceske-v-rime>

VLNAS, Vít. Maska sv. Anežky, studie k soše pro pomník sv. Václava, in: Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice. Praha: Arcibiskupství pražské, 2012, str. 74. ISBN 978-80-7422-145-3.

VYSKOČIL, Jan Kapistrán. Legenda Blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry, Praha 1932.

ŽEMLIČKA, Josef. Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali, Praha 2005.

ŽEMLIČKA, Josef. Století posledních Přemyslovců. Praha: Melantrich, 1998. ISBN 80-7023-281-1.

RESUMÉ

This work deals with personalities like Agnes of Bohemia model. The introduction describes the objectives of this work and outline methods of their achievement and evaluation. Czech Agnes is a real historical figure, whose existence cannot be doubted. More than a real woman but it is perceived by its holy pattern. The aim of this study was to compare the Holy patterns as created in the Middle Ages and its contemporaries as the transformation in contemporary history. Right at the beginning of the work was based on the legend described as a real historical person, and her life story highlighted the main aspects of her holy pattern. Furthermore, the pattern saint compared to her contemporaries, also saint, St. Elizabeth of Thuringia and St. Clare. With Elizabeth combines her care for the poor and foundation activities. With St. Clare is evident spiritual bond much deeper because St. Clara was a model for Agnes and regional adviser in religious observance. The biggest link between Agnes and Clara was the desire to live in real poverty.

Agnes's holy pattern was recorded in the middle ages by author of the legend in the following main attributes: Princess, who refused to marry, refused to live in wealth and luxury at the royal court, and instead wanted to live in true poverty, for which it excited and Clare Franciscan order. She longed for a real poverty, did not own any property and refused to direct your body. She lived strictly ascetic way of life. On the other side of her holy pattern excels care for the poor and needy. It is seen as the founder and mainly hospital, where he was cared for the sick. In the Middle Ages too excel its affiliation to the royal family, and an interest in political events in his country. More was seen as a saviour of life through performing miracles and virtuous pattern of Christian behaviour.

Repeated efforts of her canonization illustrate the deep respect with Agnes enjoyed many years after his death. Her cult was still alive and reference that left, even after centuries, was still valid. Its canonization of first attempted Elisabeth of Bohemia with the burghers, then inquire Czech Minor and the last known medieval interest in the canonization of St. Agnes is recorded by Charles IV.

The two pivotal parts is inserted chapter, linking both parts and without which development would not respect Agnes whole. Although this work is not to represent the continuous development Agnes's cult, this mention necessary because there has been a surge of cult again, resulting in the first official acknowledgment of respect - beatification Agnes.

The second part of this work is devoted to Agnes's esteem since the nineties of the twentieth century to the last year 2011. In contemporary history, holy Agnes's pattern

changes, as well as the changing society. Agnes is seen as the protector of the nation, with a sense of patriotism and as a champion of the oppressed. Are elevated to the forefront of its concerns about the political events in the Czech lands and now acts more as a mentor Czech kings, whose relative was.

In the last chapter, it is shown several examples Agnes, as we see it today. Since last year 2011 was eight hundred years since she was birth and Agnes was remembered by many expert lectures to the public, on television, articles in the trade press and mass media, and other diverse events, both religious and secular.